ÇALIŞMAK

Adam Smith'in yaşam, güzellik ve modern ekonomi rehberi

Christopher Culp • Fred L. Smith, Jr. • Iain Murray • Jeremy Lott • John Berlau • Kent Lassman • Ryan Young • Stone Washington •
05/22/2024

İNSAN BAŞARI SAATİ

Fotoğraf Kaynağı: Getty

Belgenin tamamını PDF olarak görüntüle

Giriş: 300 yaşında güçlü bir şekilde ilerliyoruz

Ryan Young

Bu deneme derlemesi, Adam Smith'in 300. doğum gününü kutluyor · Kendisi ilk modern iktisatçı olarak bilinir, ancak etkisi herhangi bir akademik disiplinin ötesine uzanır. Yaklaşık 1800 yılından bu yana küresel yaşam standartlarını yaklaşık 30 kat artıran Büyük Zenginleşme, büyük ölçüde Smith'in liberalizm anlayışına borçludur. Bu büyük bir iddia, ancak abartı değil.

Dünyanın dört bir yanındaki ülkeler, ekonomik kurumlarını Smith'in fikirlerine göre şekillendirmiş ve Amerika ve Hong Kong'da olduğu gibi refah içinde yaşamışlardır. Diğer ülkeler ise sistemlerini Smith'in fikirlerine aykırı olarak tasarlamış ve Rusya ve Çin'de olduğu gibi yoksul ve baskıcı kalmışlardır. Her iki durumda da Smith, tartışmanın bir parçasıdır. Onun 300. yıldönümü, hak ettiği tüm takdiri ve daha fazlasını hak ediyor.

Buradaki makalelerin çoğu, *Forbes* , Ekonomik Eğitim Vakfı'nın *The Freeman* dergisi, Liberty Fund'ın muhteşem AdamSmithWorks web sitesi ve Rekabetçi Girişim Enstitüsü'nün (CEI) OpenMarket blogu gibi yerlerde yayımlanmıştır. CEI'nin 40 yıllık tarihinin yaklaşık 35 yılını kapsarlar. Buradaki en eski makale 1989 yılına ait olup, en yenileri ilk kez burada yayınlanmaktadır. Smith'in akademik çalışmaları gibi, çeşitli konuları ele alırlar. Bunlar arasında empati, ekonomi, felsefe, hükümet, kölelik, Amerikan kuruluşu, Yunan trajedisi ve hatta bilim kurgu yer almaktadır.

Bu denemeleri hafifçe düzenleyerek tek bir yerde toplamak birkaç amaca hizmet eder. Adam Smith'in genel olarak liberal düşünce üzerindeki ve özellikle CEI'nin çalışmaları üzerindeki kalıcı etkisini vurgular. Bu yazılara daha uzun bir ömür kazandırır ve yeni kitlelere ulaşmalarına yardımcı olur. Ayrıca, zaman ve konu bakımından birbirlerinden uzak olmalarına rağmen, denemelerin tümü Smith'in empati, işbirliği, iyimserlik ve ilerleme gibi evrensel temalarını paylaşmaktadır.

Smith'i yeniden ele almanın bir diğer nedeni ise daha güncel. Dünya ideolojik bir yol ayrımında. Popülizm ve otoriterlik dünya genelinde yükselişte. Dünya çapındaki siyasi yeniden yapılanma, ulus ve ırk gibi sıfır toplamlı kimlik sorunları lehine, pozitif toplamlı ekonomik sorunları büyük ölçüde bir kenara bıraktı.

Amerika'da, sol kanattaki ilerici kesim ve sağ kanattaki ulusal muhafazakârlar, ticaret korumacılığı, sanayi politikası ve agresif tekel karşıtı uygulamalar gibi birbirinden çok farklı konularda güçlerini birleştiriyorlar. Aynı zamanda, kültürel kimlik konularında giderek daha fazla ayrışıyorlar, hatta bazen şiddete başvuruyorlar.

Meksika, İtalya, Macaristan, Türkiye ve diğer birçok ülkede popülistler ve milliyetçiler seçimleri kazandı. Birleşik Krallık, Avrupa Birliği ve diğer geleneksel olarak liberal yerlerde de milliyetçi ve popülist hareketler daha yıkıcı hale geldi. Xi Jinping yönetimindeki Çin, Mao sonrası birçok ekonomik reformu geri aldı ve Narendra Modi yönetimindeki Hindistan milliyetçi bir dönüş yaptı. Bu son iki ülke, dünya nüfusunun üçte birinden fazlasını barındırıyor.

Rus diktatör Vladimir Putin, Ukrayna işgalini haklı çıkarmaya çalışırken milliyetçi ve anti-demokratik söylemler benimsemiştir; bu işgal, bu yazının yazıldığı sırada II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'daki en büyük savaştır. Hamas'ın 7 Ekim 2023'te İsrail'e düzenlediği terör saldırısı, Orta Doğu'da daha büyük bir savaşa yol açma riski taşımaktadır.

Adam Smith, buna ihtiyaç duyan bir dünyaya sakinleştirici bir etki sunuyor. Bu deneme derlemesi, Smith'in liberalizm, serbest piyasalar ve empati vizyonunu desteklemeye yardımcı olduğu ölçüde, siyasi tartışmanın ergenlik dönemine özgü kabadayılıktan olgun bir fikirler tartışmasına dönüşmesine yardımcı olabilir. Smithçi liberalizmin yeniden canlanması, insanların yaşamlarını daha uzun, daha zengin ve daha tatmin edici hale getirecektir. Doğumundan üç yüzyıl sonra, Adam Smith insanlığın ilerlemesi için her zamankinden daha önemlidir.

Smith'in hayatına kısa bir bakış

Ryan Young

Ünlü iktisatçı Joseph Schumpeter, İktisadi Analiz Tarihi adlı eserinde Adam Smith hakkında şöyle yazmıştı: "Bu adam ve onun korunaklı, olaylardan uzak yaşamı hakkında çok az bilgiye ve ayrıntıya ihtiyaç var." Schumpeter bundan daha yanlış bir şey söyleyemezdi. Adam Smith, tarihin tam doğru zamanında ve yerinde, Haziran 1723'te İskoçya'nın Edinburgh yakınlarındaki Kirkcaldy şehrinde doğdu. Bu gerçekler ve ayrıntılar, Smith'in düşüncesi, tarihteki yeri ve milyarlarca insanın hayatını iyileştiren ve bugün hala devam eden Büyük Zenginleşme için büyük önem taşımaktadır.

Smith'in çocukluğu Sanayi Devrimi'nin en erken başlangıç dönemine denk gelirken, Edinburgh bu devrimin İngiltere'deki merkezine yakın olsa da kesinlikle merkezinde değildi. Bu durum, Smith'in ekonomik ilerlemeye dışarıdan bir bakış açısıyla yaklaşmasına ve aynı zamanda bu ilerlemenin içinde yer almasına olanak sağladı. Smith ayrıca, Aydınlanma Çağı'nın zirveye ulaştığı ve yükselen ticaret ve sanayileşmenin günlük yaşamı gözle görülür şekilde iyileştirmeye başladığı bir dönemde yetişkinliğe ulaşma şansına da sahip oldu.

Smith'in İskoç kökeni de düşüncelerini etkiledi. Sanayi Devrimi, İskoçya'nın 1707'de katıldığı Britanya'da ciddi anlamda başladı. Ancak birleşmeleri sorunsuz olmadı. İngilizlerin kuzey komşularını daha aşağı bir halk olarak görme eğilimi asla ortadan kalkmadı. Birbirinden farklı siyasi güçlerin birleşimi, 1715 ve 1745 yıllarında İskoçya'da iki Jacobite ayaklanmasına yol açtı. 1745 ayaklanması, İskoç tarihinin en kötü askeri yenilgisi olan

Culloden Muharebesi ile sonuçlandı. Smith o zaman 23 yaşındaydı. Bölünmüş isyancı koalisyonu son anda dağıldı ve İngilizler bu son İskoç ayaklanmasını özel bir vahşetle bastırdı. Culloden, İskoçya'da bugün bile hassas bir konu olmaya devam ediyor.

Smith ve David Hume, Adam Ferguson ve Francis Hutcheson da dahil olmak üzere İskoç Aydınlanma döneminin birçok çağdaşı, tüm başarılarına rağmen, ayrımcılığın acısını hissettiler. Bu durum, onların nispeten eşitlikçi inançlarını, demokratik eğilimlerini ve aristokrasiye karşı şüpheciliklerini açıklamaya yardımcı olabilir. Smith, *Milletlerin Zenginliği adlı* eserinde Amerikan bağımsızlığını açıkça desteklemiştir .

Çıkardığı tüm gürültüye rağmen, Smith sessiz bir hayat sürdü. Schumpeter bu konuda haklıydı. Hayatındaki en dramatik olay, üç yaşındayken Romaniler tarafından kısa süreliğine kaçırılması ve ailesine hiçbir zarar gelmeden geri dönmesiydi. Smith hiç evlenmedi, çocuğu olmadı ve bildiğimiz kadarıyla hiçbir romantik ilişkisi de olmadı. Babası, o da Adam Smith adını taşıyordu, o doğmadan kısa bir süre önce öldü ve Smith, 1784'te 61 yaşındayken annesinin ölümüne kadar annesiyle yakın ilişkisini sürdürdü. Smith, ölümünden sonra belgelerinin yakılmasını istedi ve arkadaşları çoğunlukla bu isteğini yerine getirdi; bu durum o zamandan beri tarihçileri, ekonomistleri ve filozofları hayal kırıklığına uğratıyor. Bunların muhtemelen skandal niteliğinde bir şey içermediği düşünülse de, dünya bunu asla bilemeyecek.

Smith, ilk olarak Kirkcaldy'den ayrılıp Glasgow Üniversitesi'ne gitti. Glasgow, o dönemde dünyanın en hızlı büyüyen ticaret merkezlerinden biriydi ve bu da Smith'e Edinburgh'da elde edemeyeceği erken Sanayi Çağı ticaretine yakından bakma fırsatı verdi. Daha sonraki çalışmaları, geri kalmış İskoçların medeni Oxford'da eğitim görmelerini sağlamayı amaçlayan bir bursla finanse edildi, ancak bu Smith'in deneyimi olmadı. Oxford'un sarhoş öğrencileri, ilgisiz öğretim üyeleri, entelektüel yaratıcılığın din tarafından bastırılması ve İngiltere'de her yerde gördüğü adam kayırmacılık ve yolsuzluktan hayal kırıklığına uğradı. Smith, bu dönemde medeni davranışları örneklerden ziyade karşı örneklerle öğrendi.

Smith ne varlıklı ne de soylu bir aileden geliyordu, ancak Buccleuch Dükü'nün öğretmeni olarak Avrupa'da büyük bir tur yaptı. Bu turda Smith, Quesnay, Turgot ve Helvetius gibi Fransız fizyokrat iktisatçılarla şahsen tanışma fırsatı buldu; bu iktisatçıların ekonomik fikirleri *Milletlerin Zenginliği adlı eserini* etkiledi . Ünlü Paris salonlarından bazılarına katıldı ve burada daha sonra XVI. Louis'nin maliye bakanı olarak zorlu bir dönem geçirecek olan liberal iktisatçı Turgot; dünyanın ilk ansiklopedisi *olan Ansiklopedi'yi* derleyen Diderot ; ve Amerikalı matbaacı, mucit, girişimci ve devrimci Benjamin Franklin ile tanıştı. Smith ve genç Dük ayrıca İsviçre'nin Cenevre kentine de seyahat etti ve burada Voltaire ile birden fazla kez görüştü.

Bu seyahatleri ve üyesi olduğu birçok sosyal kulübe katılmak için sık sık Londra'ya yaptığı geziler sayesinde Smith, Aydınlanma düşüncesinin neredeyse tüm önemli isimlerini tanıyordu. Edinburgh'da, Seçkinler Topluluğu ve Poker Kulübü gibi gruplara üyeliği sayesinde Lord Kames ve "Jupiter" Carlyle gibi seçkin kişilerle yakın ilişkiler kurdu. Özellikle David Hume ile çok yakındı ve aralarındaki 12 yaş farkına rağmen birbirlerini en iyi arkadaş olarak görüyorlardı. Ayrıca aktif bir mektup yazarıydı. Kişisel evrakları yakılmış olmasına rağmen, Smith'in mektuplarının 495 sayfalık bir cilt oluşturacak kadarı günümüze ulaşmıştır.

Smith kariyerinin büyük bölümünü akademisyen olarak geçirdi ve hem Edinburgh Üniversitesi'nde hem de Glasgow Üniversitesi'nde ders verdi; Glasgow Üniversitesi'nde Mantık ve Retorik Bölüm Başkanlığı görevini yürüttü. Son yıllarında, serbest ticaret inançları göz önüne alındığında biraz ironik bir şekilde, gümrük müfettişi olarak bir göreve atandı. Ancak Smith uygulamalı deneyime değer verdi ve çoğunlukla göstermelik olması gereken bir işte gerçekten çalışarak üstlerini şaşırttı.

Smith sadece iki kitap yazdı. *Ahlaki Duygular Kuramı 1759'da yayımlandı. 1776'da yayımlanan daha ünlü Milletlerin Zenginliği'nin* gölgesinde her zaman göz ardı edildi , ancak modern araştırmalar kitabın itibarını yeniden canlandırdı ve haklı olarak ikisini birleşik bir düşünce sisteminin parçası olarak bir araya getirdi. Smith'in eserlerinin Glasgow baskısı, *Güzel Retorik Üzerine Dersler, Hukuk Felsefesi Üzerine Dersler, Felsefi Konular Üzerine Denemeler* , günümüze ulaşan yazışmaları ve bir dizin de dahil olmak üzere sekiz cilt içermektedir.

Ne *Ahlaki Duygular Kuramı* ne de *Milletlerin Zenginliği* hiçbir zaman tam anlamıyla bitmiş eserler olmadı ve Smith, 1790'daki ölümüne kadar bunları gözden geçirmeye ve yeni baskılar yayınlamaya devam etti. Smith'in dünyanın dört bir yanındaki entelektüel mirasçıları, onun projesini günümüze kadar sürdürdüler.

Gerçek Adam Smith

Ryan Young

Adam Smith, çoğu insanın sandığı kişi değil. Lise yurttaşlık derslerinde temel gerçekler doğru anlatılır: iş bölümü, serbest ticaret, görünmez el, 1776'da yayımlanan *Milletlerin Zenginliği* ve benzeri şeyler. Ancak genellikle adamın ruhunu neredeyse tamamen yanlış anlatırlar ve bu en önemli kısımdır. Birçok öğretmen öğrencilerine Smith'in maddi kazançla takıntılı, bencil ve hesapçı bir adam olduğunu söyler. Gerçek Adam Smith çok daha iyi bir insandı.

Empati, Smith'in düşüncesinin özüdür. Paraya takıntılı değildi, insan doğasını keşfetmeye takıntılıydı. İnsanların birbirleriyle nasıl geçindiği ve nasıl geçinmediğiyle ilgileniyordu. Smith'in iki kitabı, insan etkileşimi üzerine birer başyapıttır. Ekonomi ve alt dallarına sosyal bilimler denmesinin bir nedeni vardır ve Smithçi empati bunun büyük bir parçasıdır.

Smith, kişisel çıkarlar üzerine oldukça fazla yazı yazdı ve bu da onun sıklıkla yanlış anlaşılmasının nedenlerinden biridir. Birçok insan gerçekleri görüşlerden ayırmakta zorlanır. Bunun teknik terimi düşük ayrışmadır. Utanılacak bir şey değildir, çünkü neredeyse herkes bir dereceye kadar buna sahiptir.

Smith'e göre, kişisel çıkar insan doğasına yerleşmiş bir gerçektir. Onun görüşüne göre bu gerçeği sevmiyordu. Ancak düşük ayrışmacı bir bakış açısından (veya Smith'i veya serbest piyasaları sevmediğini ön yargıyla düşünen bir okuyucu açısından), bir şeyi açıklamak, onu desteklemek anlamına gelir. Smith kişisel çıkar hakkında yazdı, bu nedenle onu destekledi.

Bu yanlış. İnsanlar kusurlu yaratıklardır ve aşırı öz çıkarcılık en yaygın kusurlarımızdan biridir. Smith'i büyüleyen şey, doğru koşullar altında öz çıkarın insanları daha şefkatli hale getirebilmesidir. Ve sadece bu da değil: Empati ve öz çıkar arasındaki etkileşim, insanları sadece daha zengin değil, aynı zamanda daha erdemli de yapabilir.

Smith'in bu şekilde düşündüğü, " *Ulusların Zenginliği* " adlı eserinin tam başlığında da kendini gösteriyor: " *Ulusların Zenginliğinin Doğası ve Sebepleri Üzerine Bir Araştırma"* . Bu garip başlık nadiren tam olarak yazılır, bu da bir başka yanlış anlama kaynağıdır. Her kelime, Smith'in ne anlatmaya çalıştığını açıklamada bir rol oynar.

Yoksulluğun bir nedeni yoktur. Birisi yoksul olmak istiyorsa, yapması gereken tek şey hiçbir şey yapmamaktır. Zenginliğin nedenleri vardır. Eylem gerektirir. Niyet gerektirir. Zenginlik bir yerden gelmelidir ve Smith'in sorguladığı nokta da budur. İnsan doğası dünyanın her yerinde aynıysa, neden bazı yerler zengin, diğerleri fakirdir? Smith'in birbirine bağlanan birkaç cevabı var. Hepsi empatiye dayanıyor.

İnsanlar birbirleriyle işbirliği yaparak tek başlarına yaratabileceklerinden daha fazla zenginlik yaratabilirler. İş bölümü fikri de buradan gelir. Ticaret de buradan doğar.

İnsanlar farklı alanlarda uzmanlaşmayı kabul ederlerse, inanılmaz derecede üretken olabilirler. Herkes uzmanlaşmış olduğu fazla üretimini diğer üretken uzmanların ürettiği şeylerle takas ederse, o zaman herkes daha üretken olur. Her şeyden daha fazla olur. Milletlerin zenginliği işte buradan gelir.

Ancak iş bölümü sadece buzdağının görünen kısmıdır. Bu uzmanlaşma ve değişim süreci nasıl ortaya çıkıyor? Smith'in cevabı görünmez eldir. Uzmanların diğer uzmanlarla ticaret yaptığı bu karmakarışık süreç kaotik ve plansızdır. Açıkça işe yarıyor. Smith'in hayranı Frédéric Bastiat'ın daha sonra belirttiği gibi, merkezi bir gıda dağıtım planı olmamasına rağmen Paris her gün besleniyor. Peki bu düzen plansız kaostan nasıl ortaya çıkıyor?

Bu soruyu yanıtlamak için Smith bir katman daha derine iniyor ve kurumları keşfediyor. CEI'nin düzenleyici reform çalışmalarına aşina olan okuyucular, temel prensiplerimizden birinin kurumların önemli olduğu olduğunu bilirler. Bunun büyük bir kısmı Adam Smith'in etkisinden kaynaklanıyor. Kurumları, mülkiyet haklarına saygı göstermek, söz tutmak ve anlaşmazlıkları çözme yollarında anlaşmak gibi oyunun kuralları olarak düşünün.

Doğru kurumsal yapılar, en kusurlu ve bencil insanlara bile birbirleriyle işbirliği yapmaları için bir teşvik sağlayabilir. Smith şöyle yazmıştı: "Akşam yemeğimizi kasabın, bira üreticisinin veya fırıncının iyilikseverliğinden değil, kendi çıkarlarını gözetmelerinden bekleriz." Piyasa kurumları, herkesin akşam yemeği yiyebileceği şekilde, hatta kendi yemeğini nasıl yapacağını bilmese bile, bencilliği yönlendirir.

Smith, kurumlar konusunda katı bir görüşe sahip değildi. Smith'e göre, iyi bir kurumlar bütünü, "barış, düşük vergiler ve makul bir adalet yönetimi; geri kalan her şeyin doğal akışıyla sağlanması" dışında pek bir şey gerektirmeyen, "doğal özgürlüğün açık ve basit sistemi" olarak tanımladığı şeydir. İnsanlar kusurlu olduğu gibi, insanların birbirleriyle işbirliği yapmaya çalışırken doğaçlama olarak oluşturdukları kurumlar da kusurludur. Ancak iyi çalışmaları için mükemmel olmaları gerekmez.

Bir katman daha var. Kurumlar nereden geliyor? En altta, her şeyi ayakta tutan empati var. Adam Smith için her şey empatiyle ilgili. Başkalarının ihtiyaçlarını anlamak için empati gerekir, böylece kimsenin istemediği bir şeye zaman harcamak yerine, onların değer verdiği bir şeyi üretmeye odaklanabilirsiniz. Başkalarının kabul edeceği fiyatlarla takas teklif etmek için empati gerekir. Başka bir insanın onuruna saygı duyarak onlardan çalmak yerine onlarla ticaret yapmak için empati gerekir.

Smith'in kazı çalışmalarından biraz geri çekilip daha geniş bir perspektiften bakarsak, katmanların düzgün bir şekilde ayrılmadığını fark ederiz. Birbirlerine dolanmış durumdalar. Birbirlerinin içine karışıyorlar, bir yerde geri çekiliyorlar, bir yerde öne çıkıyorlar; tıpkı Smith'in asıl konusu olan insan doğasındaki öz çıkar ve empati arasındaki süregelen düello gibi.

Lise yurttaşlık dersi öğretmenleri, Adam Smith'in serbest piyasaları sevdiği konusunda haklıydı. Ama Smith, bencil olduğu için değil, empati onun için çok önemli olduğu için serbest piyasaları seviyordu. İşte gerçek Adam Smith budur. Sınıftaki karikatüründen daha iyi tanınmayı hak ediyor.

– CEI'nin OpenMarket blogunda 13 Haziran 2023 tarihinde yayınlandı.

Sevmenin ve sevimli olmanın yolları

Ryan Young

Adam Smith için mutluluk, ekonomideki her şeyden daha önemliydi. Bir bakıma, *Milletlerin Zenginliği* onun yan projesiydi. Smith'e göre zenginlik kendi başına değerli değildir. Zenginlik iyidir çünkü insanların anlamlı hayatlar sürmelerini ve diğer insanlarla derin bağlar kurmalarını sağlar. Smith'in itibarına aykırı olarak, hayattaki en önemli şeylerden birinin sevgi olduğuna inanıyordu.

Smith, birçok insanın yanlışlıkla serbest piyasalarla ilişkilendirdiği anlık tatminin getirdiği geçici mutluluğa pek önem vermiyordu. O, uzun vadeli Aristotelesçi mutlulukla ilgileniyordu. Smith'e göre bunun iki ana bileşeni vardı. İkisi de para değildi ve ikisi de sevgiyle ilgiliydi.

Smith'in Ahlaki Duygular Kuramı'nda belirttiği gibi , "İnsan doğal olarak sadece sevilmeyi değil, sevimli olmayı da arzular." Bu kelimeleri günümüzde kullandığımızdan farklı bir şekilde kullansa da, fikirler zamansızdır.

Smith'in terminolojisine göre sevmek, sevgiyi hissedebilen bir insan olmak demektir. 18. yüzyılın normal kullanımında ise güzel olmak, sevilmeye layık olmak demektir. "Bugün çok güzel görünüyorsun" anlamındaki güzellik kavramı, Smith'in yaşamından sonra ortaya çıkmıştır. İyi bir insan, sevgiyi hissetme duygusal kapasitesine ve karşılığında sevgiyi hak edecek karaktere sahiptir. Bu iki kavram iç içe geçmiştir.

Sevgi hissetmek empati gerektirir; bu da Smith'in ebedi temasıdır. Sevmek, sevdiklerinize karşı nazik ve cömert olmak demektir. İyi bir dinleyici olmak demektir. Özür dilemek ve bunu içtenlikle yapmak demektir. İnsanların kusurlarını affetmek ve incitmeleri kişisel olarak algılamamak demektir. İnsanlara ihtiyaç duyduklarında yardım etmek ve ihtiyaç duyduğunuzda yardım istemek demektir. Gizli amaçlar gütmeden hem vermek hem de almak demektir.

Derin dostluklar ticari değildir. Karşıdaki kişinin iyiliğine dair gerçek bir ilgi olmalıdır. İnsanlar bencilse, bu gerçekten dostluk mudur?

Sadece romantik aşk değil, birçok farklı aşk türü vardır. Arkadaşlar arasında, aile arasında ve anne-baba ile çocuklar arasında da aşk vardır. Smith'in her şeyden çok değer verdiği, derin ve ömür boyu süren birçok dostluğu vardı. Hatta Smith'in David Hume ile olan dostluğu hakkında yazılmış koca bir kitap bile var. Smith'in düşüncelerinin çoğu bu tür aşka odaklanmıştır.

Smith hayatı boyunca bekar kalmıştı ve romantik aşkı tanıyıp tanımadığı kesin olarak bilinmiyor. Smith ayrıca bir ebeveynin çocuğuna duyduğu sevgiyi de hiç yaşamadı, ancak düşkün bir evlat olarak bu ilişkinin diğer yüzünü deneyimledi. Liberty Fund'dan Christy Lynn Horpedahl'ın da belirttiği gibi, bu durum Smith'in sadece

hayatında değil, düşüncesinde de bir boşluk bıraktı. Eğer bu sevgileri de yaşamış olsaydı, ailesi ve arkadaşlarıyla paylaştığı sevgi hakkında söyleyeceklerini daha da derinleştirebilirdi.

Smith, bilinen sosyal beceriksizliğine rağmen derin bir duygusal kapasiteye sahipti. Dalgın bir profesör tipiydi; zaman zaman kendi düşüncelerine dalar ve sohbette kaybolurdu. Eşsiz konuşma tarzı ve yürüyüşü Edinburgh ve Glasgow'da iyi biliniyordu ve insanlar sık sık onun davranışlarını taklit ederdi. Tarihçi Jim Powell, "Söylentilere göre, bir keresinde Glasgow'daki bir tabakhane turu yaparken dalgınlıkla tabakhane çukuruna düşmüş ve arkadaşları onu oradan çıkarmış." diye anlatıyor.

Smith, neredeyse tüm önemli Aydınlanma düşünürlerini tanıyordu; bu tanışıklık genellikle Seçkinler Topluluğu, Poker Kulübü veya İstiridye Kulübü'ndeki ortak üyelikleri aracılığıyla gerçekleşiyordu. Fikirlerine katılmayanlar bile onun hakkında kötü bir şey söylemiyordu. Akademi ve entelektüel salonlar gibi kıskanç çevrelerde bu neredeyse duyulmamış bir şeydir. Smith, görünüşe göre vaaz ettiklerini uyguluyordu.

Smith'in sevgisiyle dolu bir hayat kulağa hoş geliyor, ama eksik kalıyor. Kişi aynı zamanda sevimli de olmalı. Bu da yine, sevilmeye layık olmak anlamına geliyor. Smith'e göre sevimli bir insan, erdemli bir insandır. Sözünü tutar, yardım etmeye ve affetmeye hazırdır. Dürüst ve güvenilirdir. İnsanlar üzgün olduklarında onları neşelendirir ve biraz fazla coşkulu olduklarında onları nazikçe gerçekliğe geri döndürür. Sevimli bir insan, gerektiğinde eğlenceli, gerektiğinde de ciddidir.

Hoşgörünün bir parçası da, bir ortamın sosyal havasını algılayıp, çok sıcak veya çok soğuk olmasını engellemek ve aynı zamanda kendi kendine dalgalanmasına izin vermektir. İnsanlar için bu tür dinamik bir sosyal rahatlık yaratmak muazzam bir empati gerektirir.

Meslektaşım Jeremy Lott ve sanatçı Douglas Curtis'in Liberty Fund'ın AdamSmithWorks web sitesindeki tek sayfalık çizgi romanında gösterdiği gibi, güzellik taklit edilemez. Hayranlık güzel hissettirir, ancak başarıları hakkında yalan söyleyen veya başkalarıyla sadece onlardan faydalanmak için arkadaşlık kuran bir kişi, sahtekar olduğunu bilir. Arkadaşları onu sevmez, onun hakkında yanlış bir fikri severler. Kimse asla öğrenmese bile, bu gizli bilgi, Smith'in aradığı türden mutluluğu hissetmeyi engelleyecek kadar ciddi bir öz saygı darbesidir.

Sevimli olmak bir süreçtir, bir sonuç değil. Emek, bakım ve uzun vadeli özgelişim gerektirir. Tüm bu çabayı göstermek bir ömürlük çalışmadan daha fazlasıdır. Kendi başına bir sevimlilik biçimidir.

Smith, materyalizme yetişkin bir bakış açısıyla yaklaşıyordu. Mammon'a tapmıyordu, maddi zenginliği de kınamıyordu. Zenginliği, insanlara hayattaki önemli şeylerin peşinden gitme imkanı veren bir şey olarak gören, incelikli bir bakış açısına sahipti: sevmek ve güzel olmak.

– OpenMarket'te 16 Haziran 2023 tarihinde yayınlandı.

Adam Smith'in 'katlanılabilir yönetim'i ile Amerika'nın giderek katlanılmaz hale gelen yönetimi arasındaki fark.

Iain Murray

Adam Smith'in 300. doğum yılını kutlamak adına, bu büyük düşünürün en düşündürücü sözlerinden birinin, *Ahlak Duyguları Kuramı* veya *Milletlerin Zenginliği* adlı büyük eserlerinden hiçbirinde değil , onu popülerleştiren Dugald Stewart'ın elinde bulunan 1755 tarihli ders notlarında yer aldığını belirtmek ilginçtir. Söz şöyleydi:

> Bir devleti en düşük barbarlık seviyesinden en yüksek refah seviyesine taşımak için barış, düşük vergi oranları ve makul bir adalet yönetimi dışında pek az şey gereklidir; geri kalan her şey doğal akışın bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu doğal akışı engelleyen, olayları başka bir yöne zorlayan veya toplumun ilerlemesini belirli bir noktada durdurmaya çalışan tüm hükümetler doğal değildir ve kendilerini sürdürmek için baskıcı ve tiran olmak zorundadırlar. (Vurgu eklenmiştir.)

Çoğu yorumcu, vurgulanan kelimeleri hukuk sistemine dair basit bir yorum olarak görüyor. Bence "tolere edilebilir yönetim" kelimelerine daha fazla ağırlık verilmelidir.

Herhangi bir yasal veya düzenleyici sistemin (eğer bunu "adalet" ile eş anlamlı olarak ele alırsak) külfetli olmaması gerekir. Bu, aslında "tolerable" kelimesinin etimolojisinden gelir; Latince "tolerare", "taşımak, dayanmak veya desteklemek" anlamına gelir. Bu, her yasa veya düzenlemenin, onunla karşılaşan herkes tarafından anlaşılabilir olması ve doldurulması gereken her formun ve işaretlenmesi gereken her kutunun uygun bir kolaylık seviyesinde yapılabilmesi gerektiğini gösterir.

Şimdi de vergilerinizi ödemenin ne kadar sürdüğünü düşünün. Özellikle de 600 dolardan fazla ödeme yaptığınız her tedarikçi veya taşeron için 1099 formu düzenlemek ve her gecikmiş form için 50 dolardan fazla ceza ödemek zorunda kalan küçük bir işletme sahibiyseniz, vergilerinizi ödemek "kolay" olmayacaktır.

O halde, 1976'dan beri federal hükümet tarafından çıkarılan 212.000 kuralı ve bunları desteklemek için yayınlanan sayısız sayfalık rehber belgeyi düşünün. Bir noktada, tahammül edilebilir ile tahammül edilemez arasındaki çizgi aşılmış olacak ve eğer henüz aşılmadıysa, yakında aşılacaktır. Bununla birlikte, Kongre bunu öncelik haline getirirse, bu yükleri ölçebileceğimiz yollar vardır.

Bir de adaletin idari boyutu var. Yüksek Mahkeme'nin son kararları, düzenlemeleri uygulama biçimimizin, Anayasa'nın adil yargılama ilkesi de dahil olmak üzere, gerekliliklerıyle uyumlu olup olmadığı konusunda şüphe uyandırdı. Bu arada, Federal Ticaret Komisyonu, idari işlemlerinin bazı can sıkıcı adil yargılama unsurlarını ortadan kaldıracağını açıkladı. Sorun o kadar ciddi bir hal aldı ki, bir komisyon üyesi, Başkanın hukukun üstünlüğüne "saygısızlığı" nedeniyle istifa etti.

Adaletin sağlanması, usule uygunluk gerektirir – hatta usule dayalı adalet bile denebilir. Ancak bürokrasinin ağına yakalanan çok fazla insan için sonuç ya maliyetli (ve bu nedenle katlanılmaz) ya da hayatı mahveden (ve bu nedenle adaletsiz) oluyor.

Dayanılmaz bir yönetimin insani bir bedeli vardır. Gerçekten de, reform ve daha insancıl bir hükümet istiyorsak, belki de "barış, düşük vergi oranları ve katlanılabilir bir adalet yönetimi" iyi bir manifesto olabilir.

– OpenMarket'te 14 Haziran 2023 tarihinde yayınlandı.

Ticaret bizi nasıl daha iyi insanlar yapıyor?

Ryan Young

Ekonomistler verimliliği sever. Bu yüzden çoğu serbest ticareti sever. Görece serbest ticarete sahip ülkeler, daha korumacı ülkelerden daha zengin olma eğilimindedir. Ancak hayatta faydayı maksimize etmekten daha fazlası vardır. Günümüz ekonomistleri, serbest ticaretin babası Adam Smith'ten ders almalıdır. Ona göre ticaret, verimlilikten daha fazlasıdır. Aynı zamanda empatiyle de ilgilidir.

Smith'in daha büyük projesi insan işbirliğiydi. Ticaret, Smithçi işbirliğinin temel bir unsurudur ve bunun birçok nedeni verimlilikle pek ilgili değildir.

Her şeyden önce, ticaret bireysel onura saygı duyar. Başka birinin sahip olduğu ve istediğiniz bir şeye sahipseniz, onu elde etmenin iki yolu vardır. Birincisi, onu çalmak: zorla veya hileyle almak. Diğeri ise, karşılığında değer verdikleri bir şeyle takas etmektir. Aslında, bundan daha iyisi var. Onlara, verdikleri şeyden bile daha çok değer verdikleri bir şey vermelisiniz. Ancak, onlarla eşit şartlarda etkileşim kuracak kadar empati ve şefkate sahip olmadığınız sürece kimseyi takasa ikna edemezsiniz.

Bunu yapmak için, olaylara onların bakış açısından bakmanız gerekir. Değerleri sizinkilerden farklı olsa bile, onları anlamaya çalışmalısınız. Ardından, onları kendilerine hitap eden ve illa ki kendinize değil, onlara hitap eden şekillerde ikna etmelisiniz. Karşıdaki kişiyle karşılıklı bir konuşma yapabilmeli, karşılıklı anlayış içinde olmalısınız. Ya biri ya da diğeri; ikisi de. Sadece ne istediğinizi söylemekle kalmamalı, başkalarının ne istediğini de dikkatle dinlemelisiniz. Her işlemin iki tarafı vardır ve her ikisi de eşit derecede önemlidir. Smith, ticaretin bu empatik yönlerini verimlilik kazanımlarından çok daha ilginç bulmuştur.

Ticaret, mülkiyet fikri olmadan işlemez; bu da liberal (doğru anlamda) ekonominin bir diğer temel unsurudur. Smith'ten etkilenen akademisyen Bart Wilson'ın da belirttiği gibi, mülkiyet bile verimlilikten çok empatiyle ilgilidir. Köpeklerin mülkiyet haklarının ne olduğunu bildiğini söylemek klişe olsa da, bir de sopalarını ellerinden alıp ne olacağını görün. O köpeğin hırlaması, "Bu benim mülkiyetim" der.

Ancak Wilson, Smithçi bir ruhla, bunun hikâyenin sadece yarısı olduğunu söylüyor. Her işlemin iki tarafı olduğu gibi, mülkiyet fikrinin de iki tarafı vardır: "Bu benim, şu da senin." İkisi de geçerlidir. Biri değil, ikisi birden. Köpekler bu ikinci kısmı anlamaz; insanlar anlar. Yine, Smithçi bir mülkiyet anlayışı, diğer insanlara saygıyla davranmaya dayanır. Mülkiyet bencillik değildir. İşbirliğine dayalı bir sosyal gelenektir. Mülkiyetin ekonomik olarak verimli olması, ahlaki pastanın üzerindeki krema gibidir.

Barış, ulusal ölçekte insan işbirliğidir. Farklı ülkelerdeki bireyler arasındaki ticaret, ülkeler arasında barışın kurulmasına yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda barışın sürdürülmesine de yardımcı olur. McDonald's'ın genç çalışanlarına öğrettiği ilk şey, müşteriyi öldürmemek gerektiğidir. Bunun iş için kötü olduğu söylenir. Bunun yerine, yardımsever ve kibar olmaları öğretilir.

İki ülke arasındaki ticari bağlar ne kadar derinleşirse, savaş çıkma olasılıkları da o kadar azalır. Smith'in 1760'larda tanıştığı Fransız filozof Voltaire, en ünlü sözlerinden birinde benzer bir noktaya değinmiştir:

> Londra Borsası'na gidin – birçok mahkemeden daha saygın bir yer – ve orada her milletten temsilcilerin insanların yararına bir araya geldiğini göreceksiniz. Burada Yahudi, Müslüman ve Hristiyan birbirleriyle sanki hepsi aynı inançtanmış gibi muamele ediyor ve "kafir" kelimesini sadece iflas edenler için kullanıyorlar.

Smith, kâfirlerin yalnızca paraya değer vermesini onaylamayabilirdi, ancak hoşgörü ve işbirliğini teşvik etmenin bir yolu olarak ticareti coşkuyla desteklerdi. Mises ve Hayek'in 20. yüzyılda belirttiği gibi, ticaret düşmanları dostlara dönüştürebilir .

Ticaret, savaşa karşı bir garanti değildir; bunu Rusya'nın Ukrayna işgaliyle görüyoruz. Her iki ülkede de yakın zamana kadar McDonald's vardı. Daha büyük nokta geçerliliğini koruyor. Savaş ve şiddet uzun vadede azalma eğiliminde olup, Steven Pinker'ın " *Doğamızın Daha İyi Melekleri"* ve Michael Shermer'ın " *Ahlaki Yay"* adlı eserlerinde belgelediği gibi, artan ticaret bunda önemli bir rol oynamaktadır .

İnsanlara karşı nazik olmak iş için iyidir. Virgil Storr ve Ginny Choi'nin Smith'ten etkilenerek yazdıkları " *Piyasalar Ahlakımızı Bozuyor mu?"* adlı kitaplarında savundukları gibi, bu aynı zamanda insanlara ahlaki pratik de kazandırır. Başarılı yatırımcılar güvenilirdir ve başkalarına da güvenebilirler. Başkalarının ne istediğini dinlerler ve bunu sağlamaya çalışırlar.

Hile ve hırsızlık bir kereye mahsus işe yarayabilir, örneğin bir daha asla ziyaret etmeyeceğiniz bir kasabadaki restoranda yemek yiyip hesabı ödemeden kaçmak gibi. Ancak ticaretin çoğu tek bir işlemden ibaret değildir. Tekrarlanan bir oyundur. Piyasada kötü bir üne sahip olmak ölümcül olabilir. Sözünüzü tutmak, faturalarınızı ödemek, güvenilir olmak ve başkalarına ne zaman güveneceğinizi ve ne zaman güvenmeyeceğinizi öğrenmek, öğrenilmiş becerilerdir. Bunlar pratik gerektirir ve piyasalar, insanların tam olarak bunu yapabileceği ahlaki oyun alanlarıdır. Piyasalar, bir sonuç değil, devam eden bir süreçtir.

2020 yılında CEI'nin Julian Simon Anma Ödülü'nü kazanan merhum Steve Horwitz, pazardaki çifte teşekkür anını, yani hem müşterinin hem de satıcının birbirine teşekkür ettiği o küçük anı anlatan bir hikaye anlatmayı çok severdi:

> Ama pazarda, Çifte Teşekkür farklı bir şey ifade ediyor. O hindi bir hediye değil, bakkal karşılığında kilosu 9 dolarımı alıyor. Bunun yerine, karşılıklı yarar sağlayan bir alışveriş söz konusu. Her ikimizi de daha iyi duruma getirdiğimiz için gerçekten birbirimize teşekkür ediyoruz. Ben hindiden 9 dolardan daha memnunum ve bakkal da 9 doları hindi kilosuna tercih ediyor. Birbirimize teşekkür ettiğimizde, bunu gerçekten içtenlikle yapıyoruz. Her ikimiz de bu alışverişten dolayı minnettarız.

Ticaret, yabancıların her gün iş birliği yapmasını sağlar. Ayrıca insanları daha zenginleştirir. Bu maddi kazanımlar önemlidir. İnsanların daha uzun, daha rahat bir yaşam sürmelerine ve kendi yaşam anlayışlarına göre iyi bir yaşam sürmelerine olanak tanır. Ancak Smith ve onun entelektüel mirasçıları da belirttiği gibi, tüm bu verimli zenginlik yaratımını mümkün kılan şey, ticaretin ardındaki ahlaki iyiliktir.

– OpenMarket'te 28 Haziran 2023 tarihinde yayınlandı.

Adam Smith'in kölelik tartışması, onun yazılarıyla çözülebilir.

Iain Murray

Britanya'nın *Independent gazetesine* göre , Adam Smith'in memleketi Edinburgh'daki mezarı, "tarihsel ırksal adaletsizlik" ile bağlantılı bir yer olarak şehir genelinde yapılan bir incelemeye dahil edildi. *Independent* şöyle özetliyor:

"Bu durum, 'köleliğin her yerde mevcut ve kaçınılmaz olduğunu ancak özgür emek kadar karlı olmadığını savunduğu' yönündeki bir yorumla gerekçelendirildi."

Smith'in mezar taşı ve Royal Mile üzerindeki heykeli, aktivist Sir Geoff Palmer başkanlığındaki konseyin "Kölelik ve Sömürgecilik Mirası İnceleme Grubu" tarafından ele alınacak ve grup, "zulüm" ile bağlantılı anıtların nasıl "yeniden yapılandırılabileceği" konusunda bir rapor hazırlayacak.

Edinburgh'daki eleştiri yüzeysel olmalıydı. Eserlerini okumuş olsalar bile, kölelik kurumuna yönelik birçok kınamasını ve köleleştirilmiş insanlara duyduğu sempatiyi bir şekilde gözden kaçırmış olmalılar.

İngiltere'deki Adam Smith Enstitüsü, *Ahlaki Duygular Teorisi* veya *Milletlerin Zenginliği* adlı eserlerinden pasajlara işaret etti . Smith, *Hukuk Felsefesi Üzerine Derslerinde* daha da açık bir şekilde ifade etti: Kölelik ekonomik olarak verimsizdi ve bu nedenle kölelere en azından ücret ödenmeliydi, ancak ekonomik akıl yürütmenin kendisi, Batı Avrupa'da olduğu gibi, bu kurumun kaldırılması gerektiği sonucuna götürüyordu. Edinburgh'un Smith'in mezarını kölelikle ilişkilendirmesinin hiçbir gerekçesi yoktur.

Ancak, Smith'e "modern kapitalizmin babası" unvanını verelim. Birçok kişi, özellikle Amerika'da, kapitalizmin köleliğe dayandığına inanıyor. Bu, Smith'i kınamak için yeterli değil mi? Bir kez daha, Smith'in kendi yazıları bunu çürütüyor.

Smith'in kapitalizm hakkındaki parlak görüşü, serbest piyasalarda genel refahı teşvik etmek için ekonomik etkileşimi yönlendiren görünmez bir elin varlığıydı. Smith, yazılarında köleliğe dayalı toplumlarda görünmez elin bu şekilde işlemediğini açıkça belirtir. Bunun yerine, zenginlere yoksulların ve köleleştirilmişlerin pahasına fayda sağlar; bu da tam olarak anti-kapitalistlerin inandığı şeydir, ancak Smith bunun serbest piyasanın işleyişi olmadığını açıkça ortaya koyar.

Nitekim, erken dönem serbest piyasa savunucularının refaha ulaşmanın köleliğin kaldırılmasını gerektirdiği konusundaki ısrarı, kölelik yanlısı yazar Thomas Carlyle'ın ekonomiyi "kasvetli bilim" olarak adlandırmasına yol açmıştır. Carlyle, "Zenci Sorunu Üzerine Ara Sıra Söylemler" adlı ırkçı bir yazısında şunları söylüyor:

> Ve Sosyal Bilimler—neşeli bir bilim değil, aksine hüzünlü bir bilim—evrenin sırrını 'arz ve talep'te bulan ve insan yöneticilerinin görevini insanları kendi hallerine bırakmakla sınırlandıran—de şaşırtıcıdır. Duyduğumuz bazı bilimler gibi neşeli bir bilim değil; hayır, kasvetli, ıssız ve hatta oldukça sefil ve üzücü bir bilim; en üstün tabirle, kasvetli bilim diyebileceğimiz bir bilim.

Smith'in kölelik karşıtı düşüncelerini, onun ekonomik görüşlerini reddeden ırkçıların düşünceleriyle eşitlemek için fikirleri epey çarpıtmak gerekir.

Adam Smith Enstitüsü'nden Matt Kilcoyne'un konuyla ilgili bir diğer güzel makalesi *The Spectator'da* mevcuttur .

– OpenMarket'te 9 Mart 2021 tarihinde yayınlandı.

Adam Smith, George Washington ve Amerika'daki görünmez el

John Berlau

Adam Smith bu yıl 300 yaşında olacaktı, ancak doğum tarihi bilinmiyor ve vaftiz tarihi de 1750'lerde İngiliz takvimindeki değişiklik nedeniyle Haziran ayındaki farklı tarihlerden kaydı. Bu nedenle, CEI'deki bizler de dahil olmak üzere birçok hayranı, doğum gününü tüm ay boyunca kutluyor.

Bu, Smith'in doğum günü kutlamalarının ardından 4 Temmuz'da Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluş kutlamalarının da yakında geleceği anlamına geliyor. Son dönemdeki araştırmalar –ki bunların bir kısmı benim " *George Washington, Entrepreneur* " adlı kitabımda da yer alıyor– bunun ne kadar uygun olduğunu gösteriyor. Yeni Amerikan ulusunun kurucu babalarının çoğu Smith'i okumuş ve öğretilerini benimsemişti. Katherine Mangu-Ward'ın Reason'da belirttiği gibi , Thomas *Jefferson* bir arkadaşına "siyasi ekonomi alanında, Smith'in Ulusların Zenginliği adlı eserinin mevcut en iyi kitap olduğunu düşünüyorum" diye yazmıştı.

Yeni araştırmalar ayrıca George Washington'ın neredeyse kesin olarak Smith'in 1776 tarihli " *Ulusların Zenginliği"* adlı kitabını okuduğunu ve Smith'in 1759'da yayınlanan daha önceki eseri " *Ahlaki Duygular Kuramı"nı da okumuş olabileceğini göstermektedir.*

2001 yılında, Princeton ekonomi profesörü Alan Krueger'in araştırma asistanı, Princeton'ın Nadir Kitaplar Kütüphanesi'nde, 1789'da yayınlanan *Milletlerin Zenginliği'nin* [5.] baskısında Washington'ın imzasını keşfetti. Ek araştırmalar, Smith'in kitabının Washington'ın kütüphanesinin bir parçası olduğunu doğruladı. Daha sonra, tarihçi Kevin J. Hayes, Washington'ın okuduğu kitapları izleyen iddialı bir entelektüel biyografi olan *George Washington: Kitaplarla Bir Yaşam adlı eserinde, Washington'ın Milletlerin Zenginliği'ndeki* pasajların altını çizerek Smith'in gerçekleri ve argümanlarıyla aktif olarak ilgilendiğini belgeledi .

Dahası, 1990'larda yayınlanan Washington mektupları, Washington'ın Smith'in daha önceki kitabı *Ahlaki Duygular Kuramı'nı* satın aldığını gösteriyor . Kitabı, genç adam 1773'te King's College'da okurken üvey oğlu Jack Custis için satın almıştı. Washington'ın Smith'in bu kitabını okuyup okumadığı veya ne kadar kapsamlı okuduğu belirsiz olsa da, satın almış olması, Washington'ın en azından içeriğine bir nebze aşina olduğunu gösteriyor.

Princeton ekonomisti Krueger'in *New York Times'taki* yazısında, bir Aydınlanma dönemi uzmanının Washington'ın Smith'i okuduğunun keşfinin "tarihçiler için gerçekten heyecan verici bir haber" olduğunu söylediği ve "Washington'ın bazı düşüncelerinin açıkça Smithçi olduğu"na dikkat çektiği belirtiliyor.

Örneğin Washington, başkanlığından ayrılırken yaptığı veda konuşmasında, "Ticari politikamız bile eşit ve tarafsız bir yaklaşım sergilemeli: ne ayrıcalıklı iyilikler ne de tercihler aramamalı veya vermemelidir" demiştir. Bu, Smith'in adam kayırmacılığa ve hükümetin belirli işletmeleri diğerlerine tercih etmesine karşı yaptığı birçok açıklamayı yansıtmaktadır.

George Washington, Girişimci adlı kitabımda da yazdığım gibi , Smith'in İngiliz merkantilizmine yönelik eleştirisi, "Ana İngiltere"nin kendisine ve diğer sömürge girişimcilerine sunduğu bürokratik engellerden rahatsız olan Washington'da muhtemelen yankı bulurdu.

Sınırlı ticaret yolları ve İngiltere'den gelen malların yüksek nakliye maliyetleri nedeniyle, kolonistler tıpkı Washington'ın Mount Vernon'daki işletmeleriyle yaptığı gibi, ürün yetiştirmenin yanı sıra üretim yapmaya da başladılar. İngiliz Parlamentosu, Mount Vernon'daki işletmeler gibi, İngiltere'deki şirketlerle karşılaştırıldığında küçük olan bu yeni nesil kolonyal üretim girişimlerini İngiliz üreticileri için bir tehdit olarak gördü.

Kitabımda da yazdığım gibi, yeni İngiliz vergilerinin ve düzenlemelerinin keyfi doğasını gören Washington, "inşa ettiği her şeye yönelik bir tehdit algısını giderek artırdı." Bu korkusunu, daha sonra önemli bir Kurucu Baba olacak komşusu George Mason'a 1769'da yazdığı bir mektupta dile getirdi. Mektupta Washington, Büyük Britanya'nın "bana yüksek vergilerle dolu mallar satın almamı emredebiliyorsa", "üretimimi de yasaklayabileceğinden" endişeleniyordu.

Birkaç yıl sonra Washington, Kıta Ordusu'nun başına atanacak ve Amerikan kolonilerini bağımsızlığa götürecekti. Ardından, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın sonunda gönüllü olarak iktidardan vazgeçerek dünyaya örnek olduktan birkaç yıl sonra, Washington yeni ulusun başkanı olarak göreve çağrılacaktı.

Başkan Washington, 1789'da göreve başladığında yaptığı ilk açılış konuşmasında, Smith'in okurlarına çok tanıdık gelen bir ifade kullandı. Washington o konuşmada şöyle demişti: "İnsanların işlerini yöneten görünmez eli kabul etmeye ve ona tapınmaya Amerika Birleşik Devletleri halkından daha fazla bağlı hiçbir halk olamaz." (Vurgu eklenmiştir.)

Kitabımda da belirttiğim gibi, Washington ve Smith'in "görünmez el" ifadesini kullanmalarının bağlamında bazı ufak farklılıklar vardı. Ancak kesin ortak noktalar da mevcuttu. Her iki adam da merkeziyetçilikten uzaklaşmaya ve bir ölçüde, her birinin "İlahi Takdir" olarak adlandırdığı daha yüksek bir güce odaklanmıştı. Yazdığım gibi:

> Smith, ticaret ve servet dağılımı bağlamında yazarken, Washington ise 13 koloninin bağımsız bir ulusa dönüşmesine yol açan ve "ilahi takdir" tarafından yönlendirildiğine inandığı bireylerin çeşitli kararlarından bahsediyordu. Yine de... Her iki adam da en iyi sonuçların çoğu zaman merkezi bir siyasi otorite tarafından zorlanmayan birçok insanın bireysel kararlarıyla elde edildiğine inanıyordu. [Ve] her ikisi de, daha büyük bir toplumsal iyiliğe yol açan bu tür bireysel insan eylemlerinin gerçekten de daha yüksek bir güç tarafından koordine edilebileceğini savundu. Washington açılış konuşmasında "ilahi takdir"ten bahsettiği gibi, Smith de "bölünmede dışlanmış gibi görünenleri ne unutan ne de terk eden" bir "İlahi Takdir"den bahsetti.

Özgürlüklerimizin temellerini kutladığımız bu 4 Temmuz'da her iki adam da hatırlanmalı ve övülmelidir.

– OpenMarket'te 30 Haziran 2023 tarihinde yayınlandı.

Amerika'nın zenginliği

Stone Washington

Adam Smith'in başyapıtı *Milletlerin Zenginliği* , Amerika'nın bağımsızlığını kazandığı yıl yayımlandı. Belki de dünyada hiçbir ülke, Smith'in eserinde ortaya koyduğu kapitalizm fikirlerinden Amerika kadar fayda görmemiştir. Amerika'nın serbest piyasa sistemi, Smith'in fikirlerinin bir kanıtı olarak bugün de gelişmeye devam etmektedir.

Amerika'nın serbest piyasa ekonomisinin en büyük avantajlarından biri, Adam Smith'in görünmez el metaforuyla açıklanabilir. Smith'e göre, piyasa sistemindeki herkesin kendiliğinden etkileşimleri, mevcut kaynakların en uygun şekilde kullanılmasına yöneliktir ve bu da, söz konusu faydaların herhangi bir bireyin veya denetleyici otoritenin amacı olmamasına rağmen, toplum genelinde faydalar üretir.

Ayrıca, bireyler ekonomik kararlar alırken öncelikle kendi çıkarlarını gözetseler de, Smith onları mutlaka "bencil" veya "açgözlü" olarak görmemiştir; çünkü karşılıklı kazanç için diğer özgür bireylerle işbirliği yapmaktadırlar. Gönüllü bir piyasada, hem alıcılar hem de satıcılar birlikte iş yaptıklarında daha iyi durumda olurlar.

Bu karşılıklı bağımlılık, üreticileri tüketici refahı için gerekli olan ürünleri piyasaya sunmaya teşvik ederken, aynı zamanda kendi işletmelerini de finanse etmelerini sağlar. Bunun bir bileşeni de "bağımsız işlemler"in doğasıdır. Bunlar, iş yapmayı kabul eden iki veya daha fazla farklı taraf arasındaki ticari anlaşmalardır. İş birlikleri tamamen finansal öz çıkar ve sunulan şartları kabul etme veya reddetme konusunda eşit bir ahlaki özgürlüğe dayanır. Bunu insani unsurla ilişkilendirirsek, bir üretici öncelikle kar marjıyla ilgilense de, ürünlerinin müşterileri tarafından nasıl tüketildiği ve beğenildiğiyle de ilgilenir.

Smith'in devrim niteliğindeki iş bölümü anlayışı –işçilerin günlük sorumluluklarını göreceli uzmanlık alanlarına göre ayırma– sanayi toplumlarında verimliliği ve dolayısıyla genel ekonomik büyümeyi diğer tüm faktörlerden daha fazla artırmıştır. Merkezi planlamacılar tarafından bir ülkenin ekonomik işlerine daha az müdahale edilmesi, dağınık özel aktörlerin üretim üzerinde daha fazla etki yaratmasını sağlar. Smith, özel rekabetin, mülkiyet haklarının yasal olarak korunmasının ve piyasa katılımcıları arasında rasyonel öz çıkarın sağlıklı bir kombinasyonunun ekonomik refaha giden bir yol haritası sağladığını anlamıştı.

Smith'in fikirleri, sonraki nesil ekonomi düşünürlerine ilham kaynağı oldu. Onun mirasını devralanlar, ekonomi araştırmalarının temel ilkelerini kapsayan ana akım ekonomistler olarak biliniyordu. Ana akım ekonomi, bir bilim dalı olarak aslında Smith'ten çok daha eski olup, 13. yüzyılda Aziz Thomas Aquinas'a kadar uzanmaktadır · Smith'in önde gelen takipçileri arasında Nobel ödüllü Friedrich Hayek, Ronald Coase, James Buchanan, Douglass North, Vernon Smith ve Elinor Ostrom yer almaktadır.

Bu kişiler, sağlam ekonomik teorileri ve ampirik verileri gerçek dünya sorunlarını çözmeye uygulamada öncüydüler. Bu idealler, Mercatus Merkezi ve Rekabetçi Girişim Enstitüsü gibi günümüzdeki araştırma ve savunuculuk kuruluşları tarafından da desteklenmektedir.

Teori ile kamu politikası arasındaki uçurumu kapatmaya çalışan ana akım iktisatçılar, "Bazı toplumlar neden olağanüstü zenginken diğerleri sefil bir şekilde fakir?" ve "İnsanlar olarak nasıl barış içinde ve refah içinde birlikte yaşayabiliriz?" gibi süregelen birçok bilmeceye çözüm bulmaya çalışırlar.

Smith'in zenginlik hakkındaki fikirlerinden yola çıkan bu araştırmacılar, toplumdaki ekonomik büyümenin büyük ölçüde vatandaşların çoğunluğunun yaşam standardına bağlı olduğunu bulmuşlardır. Ekonomik büyüme, işçi ve orta sınıflar için çeşitli fırsatlar yaratır ve bu da piyasaya katılım ve finansal hareketliliğe erişim eğilimini artırır. Smith, malların, hizmetlerin ve fikirlerin sürekli insan alışverişinin ekonomiyi yönlendirdiğini savunmuştur. Ana akım iktisatçılar, hem piyasa hem de piyasa dışı işbirliklerinden kaynaklanan bu değişime dayalı ilişkilerin toplumsal faydalarını açıklamaya odaklanmaktadır.

Adam Smith'in ekonomi alanındaki paha biçilmez katkıları, doğumundan 300 yıl sonra bile yankı bulmaya devam ediyor. O, serbest, piyasa odaklı bir ekonominin, merkezi bir planlamacı olmadan hem artan refahı hem de gelişen bir sivil toplumu nasıl üretebildiğine dair teorik çerçeveyi sağladı. Günümüz Amerikalı ekonomistlerinin bu mirası hatırlamaları ve ona saygı göstermeleri akıllıca olacaktır.

– OpenMarket'te 27 Haziran 2023 tarihinde yayınlandı.

Klasik liberaller büyük işletmeler konusunda saf değiller.

Iain Murray

Büyük işletmeler, özellikle sosyal medya ve Büyük Teknoloji başlığı altında yer alan diğer internet şirketleri, muhafazakarlar ve klasik liberaller arasında bir sürtüşme noktası haline geldi. Muhafazakarlar, büyük şirketlerin Amerikan değerlerini tehdit etmelerini önlemek için tekel karşıtı yasalar gibi kanunlarla sınırlandırılmaları gerektiğini giderek daha sık savunuyorlar. Klasik liberaller buna katılmıyor ve bu da bazen muhafazakar dostlarımızdan naiflik suçlamalarına yol açıyor. Saygıyla karşı çıkıyorum; klasik liberaller her zaman büyük işletmelere karşı temkinli olmuşlardır.

Bu şüpheciliğin kökenini, ünlü sözüyle tanınan Adam Smith'e kadar takip edebiliriz: "Aynı meslekten insanlar, eğlence ve neşe için bile bir araya geldiklerinde, konuşmaları genellikle halka karşı bir komplo kurmakla veya fiyatları yükseltmek için bir plan yapmakla sonuçlanır." Bu söz genellikle Smith'in ekonomik düzenlemeyi destekleyeceği şeklinde yorumlansa da, bunun tam tersi doğrudur. Metnin geri kalanı, bu tür komploların düzenleyici kısıtlamalara karşı normal tepkiler olduğunu belirtiyor. İşletmelere yük getiriyoruz, bu yüzden fiyatları yükseltiyorlar ve bu da tüketicilere zarar veriyor. Jen Psaki ve Elizabeth Warren bunu dikkate almalı.

Muhafazakâr iş dünyası eleştirmenleri de sıklıkla benzer bir mantık hatasına düşüyorlar. Üretimi yurt dışına taşıyan şirketler kırsal kesimdeki kasabalara zarar mı veriyor? Bu açıkça Mammon sevgisinden kaynaklanan halka karşı bir komplo! Hayır, çok daha olası olan, yıllarca biriken düzenlemeler ve vergilerden sonra bardağı taşıran son damla olmasıdır. Teknoloji şirketleri ifade özgürlüğünü mü kısıtlıyor? Belli ki bizden nefret ediyorlar ve bizi susturmak istiyorlar. Hayır, bu çok daha olası olan, dünyanın dört bir yanındaki şirketleri "yanlış bilgilendirme" nedeniyle cezalandıran yasalara ve ABD'deki daha sıkı düzenleme tehditlerine bir tepkidir. Şirketler çevreci mi oluyor yoksa ırkçı kışkırtıcılara mı yaranıyor? Onları bu yöne iten dünyanın dört bir yanındaki yasa ve düzenlemelerin sayısına bakın.

Yıllar boyunca işletmelerin hükümete karşı durma girişimlerinin sonuçlarını gördük. Bu durum nadiren iyi sonuçlanıyor. Lobi faaliyetleri, sahip oldukları birkaç araçtan biri, ancak bunu yapabilme yetenekleri her zaman saldırı altında. Ve şimdi, çevre ve çeşitlilikten sorumlu başkan yardımcıları, şirket içinden hükümet ajanları gibi hareket ederek, genellikle şirketin lobi gücünü daha fazla kısıtlama çağrısında bulunmak için kullanıyorlar.

Klasik liberaller de tüm işletmelerin özgürlüğün savunucusu veya Tanrı'nın işini yapan kişiler olduğunu safça düşünmezler. Yine, Adam Smith bize rehberlik eder. Şöyle demiştir: “Akşam yemeğimizi kasabın, bira üreticisinin veya fırıncının iyilikseverliğinden değil, kendi çıkarlarına olan saygılarından bekleriz. Onların insanlığına değil, öz sevgilerine hitap ederiz ve onlarla asla kendi ihtiyaçlarımızdan değil, onların avantajlarından bahsederiz.”

Başka bir deyişle, işletmeler bencil, hatta belki de açgözlüdür. Ancak piyasa bu günahları erdemli sonuçlara dönüştürür. Onlar sayesinde akşam yemeğimizi yiyoruz ve piyasa disiplini bu günahların çok büyük bir sorun olmasını engelliyor. Düzenlemeler devreye girdiğinde ise piyasa disiplini bozulur. Örneğin, bu disiplin bize iyi müşteri hizmeti sunar, ancak bahşişin yasak olduğu bir bölgede daha iyi hizmet için teşvik ortadan kalkar.

İş dünyasına duyulan bu şüphe, piyasa ekonomisinin faydalı etkilerinin kabul edilmesiyle birleşince, çoğu klasik liberalin kendilerini iş dünyası yanlısı değil, piyasa yanlısı olarak tanımlamasının nedenidir. Amazon'un paket hizmetler, hızlı teslimat ve düşük işlem maliyetleri açısından bize getirdiği büyük ilerlemeleri kutlayabiliriz, ancak Amazon'un rekabetten tamamen silinmesinde de bir sorun görmezdik.

Klasik liberallerin yaratıcı yıkım olarak adlandırdığımız şeyi kutlamalarına yol açan da işte bu amansız rekabet sürecidir. Eski şirketler yıkılırken yenileri ortaya çıkar, tüketicilere daha fazla değer ve çalışanlar için yeni işler sağlar. Ancak bu süreç, yenilikçi yeni gelenlere karşı giriş engelleri yaratan ve eski işletmeleri yerinde tutan düzenlemelerle sekteye uğrayabilir.

İlginçtir ki, bu durum birçok muhafazakârın şu anda desteklediği politikaların etkisi olacaktır. Günümüzde birçok video yayınında Facebook'un "güncellenmiş internet düzenlemeleri"ni, örneğin 230. Madde olarak bilinen yasayı değiştirmeyi desteklediğini öne süren bir reklamın gösterildiğine dikkat edin. Bu "güncellemeler", yeni ortaya çıkan bir sosyal ağın Facebook ile rekabet etmesini zorlaştıracaktır.

Muhafazakâr eleştirmenler, "Peki ya tekeller?" diye soruyorlar. Adam Smith, tekel gücünün kaynağının hükümet olduğunu biliyordu ve "tekelciler, piyasayı sürekli olarak yetersiz stoklayarak, fiili talebi asla tam olarak karşılamayarak mallarını doğal fiyatın çok üzerinde satarlar" diye yazmıştı. Ancak rekabet amansızdır, bu nedenle tekelcilerin konumlarını korumak için bir hükümet tüzüğüne veya bunun düzenleyici eşdeğerine ihtiyaçları vardır.

Rekabet hukuku, tüm sonuçlarıyla birlikte, rekabetin yerine devlet müdahalesini koymaktan başka bir şey yapmaz. Devlet düzenleme yapar, şirketler tekel statüsüne ulaşır, devlet onları parçalar ve mevcut düzenlemeler yeni tekellerin oluşmasına yardımcı olur. Bu, sürekli daralan bir bürokrasi döngüsüdür.

– 28 Aralık 2021 tarihinde The Dispatch gazetesinde yayınlandı.

Smith'in Sistem Adamı kavramıyla hâlâ boğuşuyoruz: Doğal özgürlük bunun panzehiridir.

Kent Lassman

Liberaller yüzyıllardır özgürlüğün anlamı üzerine tartışıyorlar. Bireysel eylemin doğru sınırları ve devletin yetki alanı nelerdir?

Doğru anlaşıldığında, özgürlük, farklı yeteneklerin yaratıcılıkla birleşerek sonsuz derecede harika bir dünya yaratabileceği geniş bir özel eylem alanı sunar. Özgürlük genellikle normatif bir değer olarak tartışılır. Bir kişi ne yapmalıdır? Bir kişinin özgürlüğü diğerinin özgürlüğünü ne zaman etkiler? Devlet eyleminin sınırlarını nerede çizmeliyiz?

Özgürlük, Adam Smith'in eserlerinin tamamında yer alır. Ona göre özgürlük, bireylerin kendi potansiyellerini ve başkalarının onurunu nasıl anladıklarını belirler. Başkalarının değerini benlik anlayışına dahil ederek eylemlere sınırlar koyar. Smith'in *Milletlerin Zenginliği adlı* eserinde yazdığı gibi , "herkesin kendi çıkarını kendi yolunda takip etmesine izin vermektir."

Doğal özgürlük de dahil olmak üzere iyi bir yaşam arayışı, özgürlüğü kamusal veya sosyal söylemin merkezine yerleştirir ve kendimizi nasıl yönettiğimizi belirler. Özgürlüğün güvence altına alınması, örneğin Amerika'nın Bağımsızlık Bildirgesi'nde yer almaktadır: "Yaşam, özgürlük ve mutluluğun peşinde koşmak." Bu, hükümetin varoluş nedeni olarak belirtilmiştir.

Smith, hükümetin belirli kişiler, faaliyetler veya meslekler üzerindeki kısıtlamalarını ve ayrıcalıklarını kaldırarak doğal özgürlüğü yeniden keşfedebileceğimizi açıklıyor. Ona göre, egemen, "özel kişilerin çalışmalarını denetleme ve bunları toplumun çıkarlarına en uygun işlere yönlendirme" görevinden "tamamen kurtulmuş" olur.

İnsanlara toplumsal hedeflere nasıl ulaşacaklarını söylemek hükümetin doğru görevi değildir. Smith, bu noktada hükümdarın yalnızca üç görevi olduğunu kabul eder: savunma, adalet ve yerel olarak yönetilmesi ve esas olarak bu işlerin kullanıcıları tarafından finanse edilmesi gereken bazı kamu işleri, örneğin paralı yollar.

Ancak aynı pasajda Smith şöyle der: "Her insan, adalet yasalarını ihlal etmediği sürece, kendi çıkarını kendi yolunda takip etmekte tamamen özgürdür." Burada doğal özgürlüğün özünü ve toplumda buna duyulan güçlü inancı buluyoruz.

Liberallerin yapması gereken şey, Smith'in başka bir yerde yaptığı gibi, devlet eylemlerinin ve devlet kurumlarının nasıl illiberalite araçlarına dönüşebileceğini anlamaktır.

Sistem yöneticisinden iki hata

Hükümetin, doğal özgürlüğün gelişebileceği koşulları oluşturması yeterli değildir. Aynı zamanda hırslı kişilerin planlarını, hırslarını ve iradelerini başkalarına zorla kabul ettirmelerini de sınırlandırmalıdır. Smith, bir satranç metaforu kullanarak, birçok siyasi liderin ortak bir sorununu teşhis ediyor.

> Sistem adamı ise tam tersine, kendi gözünde çok bilge olmaya meyillidir; ve çoğu zaman kendi ideal yönetim planının varsayılan güzelliğine o kadar kapılır ki, bu planın herhangi bir bölümünden en ufak bir sapmaya bile tahammül edemez. Büyük çıkarları veya ona karşı çıkabilecek güçlü önyargıları hiç dikkate almadan, bu planı eksiksiz ve tüm yönleriyle kurmaya devam eder. Büyük bir toplumun farklı üyelerini, bir elin satranç tahtasındaki farklı taşları düzenlemesi kadar kolay bir şekilde düzenleyebileceğini hayal eder gibi görünür.

Smith'in sistem adamı anlayışı ve etkili planlama için yeterli bilgiye sahip olma yanılgısı, Friedrich Hayek'in 1988 tarihli " *Ölümcül Yanılgı"* kitabında yankı buluyor . Her iki adam da, sosyal ve siyasi değişimi aşağıdan yukarıya doğru ortaya çıkan bir düzen yerine, yukarıdan aşağıya doğru bir emir olarak anlayan siyasi liderlerle deneyim yaşamıştı. Smith, kendisinden sonra gelen Hayek gibi, doğal özgürlüğün hem bireyler hem de "büyük çıkarlar" arasında faaliyet için büyük bir katalizör olduğunu anlamış ve vurgulamıştı.

Sistem adamı, kibrinden dolayı toplum için bir tehlike ve toplumsal değişimin önünde bir engel haline gelir. Planlamanın sınırlarını yanlış anlar ve insan doğası hakkında temel bir hata yapar. Sistem adamı, yani devlet planlamacısı, kendini "kendini çok bilge sanan" bir *deus ex machina* rolünde görür .

Hükümet planlamacılarının yaptığı ikinci bir hata daha var. Smith'in sonraki birkaç satırda belirttiği gibi, her bireyin irade gücüne sahip olduğunu, yani hepimizin kendi aklına ve motivasyonlarına sahip olduğunu sıklıkla unutuyorlar.

> O, satranç tahtasındaki taşların, elin onlara kazandırdığı hareket ilkesinden başka bir hareket ilkesine sahip olmadığını düşünmüyor; aksine, insan toplumunun büyük satranç tahtasında, her bir taşın, yasama organının ona kazandırmayı seçebileceğinden tamamen farklı, kendine özgü bir hareket ilkesine sahip olduğunu düşünüyor.”

Adam Smith, kibirli politikacılara ve sistemin katı bürokratlarına bir alternatif sunar. Bu, insanlık ve iyilikseverlik insanıdır. Bu yaklaşım şiddetten kaçınır ve suistimalleri ve adaletsizlikleri kademeli olarak hafifletmeye isteklidir: "Doğruyu tesis edemediğinde, yanlışı düzeltmekten çekinmeyecektir; fakat Solon gibi, en iyi hukuk sistemini kuramadığında, halkın katlanabileceği en iyisini kurmaya çalışacaktır."

Her iki tip erkek de kamu yöneticilerinin rolüne ve nasıl yönetileceğine odaklanır. Ancak yalnızca ikincisi, çıkarlarını alışılmadık veya kusurlu yollarla takip edenler de dahil olmak üzere, başkalarına karşı iyi niyete dayanır.

Bu şekilde, Smithçi liberalizm, günümüz liberallerinin sıklıkla göz ardı ettiği bir konu olan yönetim biçimine dair öneriler de içermektedir. Smithçi liberalizm, her bireye özgü ahlaki bir canlılığa dayanmaktadır. Bu fikir, zamanın sınavından geçmiş ve Rekabetçi Girişim Enstitüsü'nün yol gösterici ilkelerini anlamak için elzemdir.

Siyasi hayatta ihtiyatlılık uzlaşmaları gerektirir, ancak Smithçi liberal her zaman bir yön duygusunu korur. Smith, ılımlılığı öğrettikten sonra bile şöyle der: "Devlet adamının görüşlerini yönlendirmek için, politika ve hukukun mükemmelliğine dair genel ve hatta sistematik bir fikre şüphesiz ihtiyaç duyulabilir."

Smith, temel ilkesi konusunda nettir: Her insanın kendi çıkarını kendi yolunda takip etmesine izin vermek. Özgürlük altında, eylem, toplum içindeki diğerleri üzerindeki etkilerinin yanı sıra dış tehditlerle de sınırlıdır. Smith'e göre, egemene veya hükümete savunma ve adalet gibi birkaç temel görev vermek, doğal özgürlüğü en üst düzeye çıkarmanın en iyi yoludur. Hiçbir hükümet programı, hiçbir politikacı veya sistem adamı, toplumun

çıkarlarını veya önyargılarını satranç tahtasındaki taşlar gibi hareket ettiremez. Liberaller ve etkili bir hükümet arayan iyi niyetli herkes için, yönetim, yasama organının ne karar verirse versin, her bireyin ahlaki kapasiteye sahip olduğu ve bunu koruduğu öncülüyle başlar.

Ulusal yıkım ve insan ilerlemesi

Ryan Young

Amerikan Devrimi sırasında, İngiliz Parlamentosu üyesi John Sinclair, Adam Smith'e bir mektup yazdı. Savaşın Britanya için ne kadar kötü gittiğinden endişeliydi. "Bu hızla devam edersek, ulus mahvolacak," diye yazdı (orijinal metinde vurgu mevcuttur). Smith'in cevabı, söylediği en bilgece şeylerden biriydi: "Emin ol genç dostum, bir ulusta çok fazla yıkım vardır." Bu, işlerin yoluna gireceğini söyleme biçimiydi.

Bu durumda Britanya savaşı ve on üç kolonisini kaybetti. Ancak işler yine de yoluna girdi. Britanya'nın yaşam standartları iyileşmeye ve nüfusu artmaya devam etti. Amerika da refah içinde büyüdü. Yine de çoğu insan Smith'ten çok Sinclair gibi düşünmeye devam etti. 1830'da, yaşam standartlarının yükselmesinin üzerinden birkaç nesil geçtikten sonra, Smith'ten etkilenen düşünür Thomas Babington Macaulay şunları yazdı:

> "Arkamızda sadece iyileşme görürken, önümüzde bozulma beklememiz hangi prensibe dayanıyor? Eğer 1930 yılında, günümüz İngilizlerinden daha iyi beslenen, giyinen ve barınan elli milyonluk bir nüfusun bu adaları kaplayacağını, Sussex ve Huntingdonshire'ın şu anki Yorkshire'ın Batı Bölgesi'nin en zengin yerlerinden daha zengin olacağını, henüz keşfedilmemiş prensiplerle üretilmiş makinelerin her evde olacağını kehanet etsek, birçok insan bizi deli sanırdı."

O zamanlar insanlar Macaulay'ın deli olduğunu düşünüyordu. Ama onun çılgın tahminleri neredeyse tam isabetliydi. 1930'da Birleşik Krallık'ın nüfusu 46 milyona yakındı. Macaulay'ın zamanında hayal bile edilemeyen otomobiller, radyolar ve elektrik, Büyük Buhran'ın başlamasına rağmen, 1930'da sıradan insanların ulaşabileceği şeylerdi. ABD'deki büyüme ve refah ise daha da çarpıcıydı. Zamanla, iki savaşan ülke, dünyanın en yakın ittifaklarından biri olarak özel bir ilişki geliştirdi.

Günümüzde, neredeyse her ölçüye göre, dünyadaki hemen her ülke, yaşam beklentisi ve gelir açısından olduğu kadar, evlerde ev aletleri, klima ve yüksek hızlı internet erişimi oranlarında da hiç olmadığı kadar müreffeh durumda. Aşırı yoksullukla mücadele eden yerlerde bile, hijyen ve okuryazarlıkta artış, hastalık oranlarında ve yetersiz beslenmede düşüşler görülüyor.

Bu harika bir haber. Ancak Birleşik Krallık'ta, ABD'de ve tüm ülkelerde hâlâ çok fazla yıkım var. Her zaman oldu ve her zaman olacak. Yeryüzünde yolsuzluktan, suçtan, bağımlılıktan, rantçılıktan, aşırı düzenlemeden, aşırı vergilendirmeden ve insanlığın bildiği diğer her türlü yıkımdan arınmış bir yer yok. Ve yine de ilerleme devam ediyor. İnsan nesilleri, karşılaştığımız tüm sorunlara rağmen, iki yüzyıldan fazla bir süredir birbirlerini yavaş yavaş daha iyi duruma getiriyor ve bunun sonu görünmüyor.

Smith'in Sinclair'e ve bize anlatmak istediği nokta, iyi olmak için şeylerin mükemmel olması gerekmediğidir. Her çağın sorunları vardır. Bunları görmezden gelemeyiz, ancak bunlara karşı ilerleme kaydedebiliriz.

Bugünkü liberal hareket için burada bir ders var. Birçok liberteryen ideolojik saflık testlerinde ısrar ediyor ve ne kadar ortak noktaları olursa olsun, bu testlerden geçemeyen kimseyle çalışmıyor. Hareket içinde statü kazanmak için diğer serbest piyasa savunucularına ne kadar radikal ve ilkeli olduklarına dair gösteriler yapıyorlar. Bu gösterileri yapan liberteryenler, bu açıdan solun kampüs radikalleri ve çevreci safçılarla, sağın sosyal muhafazakarları ve sağ popülistleriyle benzerlik gösteriyor. Sol, sağ ve liberteryenlerin hepsi, kendi gruplarında statülerini artırmaya çalışırken, gündemlerini ilerletmek için hiçbir şey yapmıyorlar.

Bu kendini beğenmişlik ihtiyacı, Smith'i eğlendiren insan doğasının tuhaflıklarından biriydi. Ama gülümsemesinin ardında, tıpkı genç arkadaşı Sinclair'e yaptığı gibi, serbest piyasa yanlısı dostlarına biraz sakinleşmelerini öğütlerdi. Serbest piyasanın altın çağı hiç olmadı ve asla olmayacak. Ve bu sorun değil.

Prensiplerinize bağlı kalın ve onları ilerletmek için çalışın. Aynı zamanda, demokratik tartışmaların, iyi niyetli farklı görüşlerin ve kötü niyetli özel çıkarların dolu olduğu bizimki gibi bir dünyada, liberal politika programının tamamı asla gerçekleşmeyecektir. Bir ülkede çok fazla yıkım olur.

Tüm bu yıkıma rağmen insanların birbirlerinin hayatlarını ne kadar iyileştirebildiklerine bakın. Smith'in eleştirdiği son derece kusurlu hükümetler, merkantilistler ve rant peşinde koşanlar, sömürgeciler ve emperyalistlerle doluydu. Smith, bu güçlerin insanları nasıl daha yoksullaştırdığını herkesten daha yetkin bir şekilde ortaya koydu. Ayrıca, gündelik liberalizmin güçlerinin daha güçlü olduğunu da belirtti.

Smith'in zamanında, Büyük Zenginleşme henüz yeni başlamışken bile, önceki nesillerden fark göze çarpıyordu. Daha az insan çiftliğe bağlıydı, yeni endüstriler ortaya çıkıyordu, Glasgow gibi liman kentleri büyüyen ticaretle canlanıyordu ve yaşam standartları sadece aristokrasi için değil, sıradan insanlar için de iyileşiyordu.

Smith, hükümetin doğal özgürlüklerin basit sistemine ne kadar bağlı kalırsa, bu ilerlemenin o kadar hızlı gerçekleşeceğini düşünüyordu.

Smith bugün hayatta olsaydı, muhtemelen günümüz liberallerini ellerinden geldiğince barış, düşük vergi oranları ve kabul edilebilir bir adalet sistemi için çaba göstermeye teşvik ederdi. Ayrıca, iki nedenden dolayı ideolojik saflıkta ısrar edilmemesi konusunda da uyarıda bulunurdu. Birincisi, tek bir doğru düzenleyici politika, ticaret politikası veya başka herhangi bir politika yoktur. İkincisi, genç Sinclair'e hatırlattığı gibi, bir ulusta çok fazla yıkım vardır. İyi olmak için her şeyin mükemmel olması gerekmez. Ve gelişmek için her şeyin mükemmel olması gerekmez. Son iki yüzyıl bunun kanıtıdır.

– OpenMarket'te 12 Şubat 2024 tarihinde yayınlandı.

Adam Smith sorunu mu? Hayır!

Ryan Young

Adam Smith'in iki kitabı birbirine zıt mı? Bazen öyle görünüyor. İlk kitabı, 1759 tarihli *Ahlaki Duygular Kuramı* , empati erdemleri hakkındadır. 1776'da yayınlanan *Milletlerin Zenginliği* ise, öz çıkarın toplumları nasıl zenginleştirebileceği hakkındadır. Bu çelişki, yıllar boyunca akademisyenleri o kadar şaşırtmıştır ki, bunun için Almanca bir ifade bile vardır: Das Adam Smith Problem. Daha yakından incelendiğinde, Smith'in iki tarafı sadece tutarlı olmakla kalmaz, aynı zamanda birbirini güçlendirir. Birleşik bir sistemin parçasıdırlar. Ortada bir Das Adam Smith Problemi yoktur.

Bunun bir kısmı kitapların yayınlanma tarihinde de kendini gösteriyor. *Ahlaki Duygular Kuramı* , Smith'in 1759'da yayınlanan ilk kitabıdır. Aynı zamanda son kitabıdır. Düşüncelerini geliştirdikçe zaman zaman gözden geçirilmiş baskılar yayınladı. Altıncı ve son baskı, Smith'in öldüğü yıl olan 1790'da ve *Milletlerin Zenginliği'nin* yayınlanmasından 14 yıl sonra çıktı. Benzer şekilde, *Milletlerin Zenginliği de* Smith'in yaşamı boyunca beş baskıdan geçti, sonuncusu 1789'da yayınlandı. Her iki eser de birlikte gelişti ve birbirini etkiledi.

Adam Smith Problemini çözmenin daha incelikli bir anahtarı, onun düzyazı üslubunda yatmaktadır. Smith'in 18. yüzyıl düzyazısı, 21. yüzyıl okuyucularına resmi ve yapmacık gelebilir. Ancak her yazar gibi, onu okumaya bir iki saat ayırırsanız, üslubuna alışacaksınız. Bu gerçekleştiğinde işler çok daha kolaylaşır. Ayrıca Smith'te, "onay" kelimesinin sık kullanımı ve "ya da aynı anlama gelen şey" ifadesi gibi tekrarlanan ifadeler ve dile getirilmesi zor olabilecek diğer küçük üslup özelliklerini keşfedeceksiniz.

Smith'in düzyazısının bir diğer ayırt edici özelliği de, bir argümanın tüm yönlerini sırayla inceleme eğiliminde olmasıdır. Kitaplarının bu kadar uzun olmasının nedenlerinden biri de budur. Bu sistematik yapı, kısmen Smith'in kitaplarının, uzun yıllar ders verdiği Edinburgh Üniversitesi'ndeki dersleri için tuttuğu notlardan kaynaklanmasından da kaynaklanmaktadır. Smith'in en bilinen üçüncü eseri olan *Hukuk Felsefesi Üzerine Dersler* de benzer kökenlere sahiptir, ancak çoğunlukla Smith'in kendi düzyazısından değil, öğrencilerinin ders notlarından oluşmaktadır.

Smith'in paragrafları bir argümanın bir bölümünü ele alıp sonra diğerini incelediği gibi, kitapları da daha geniş bir ölçekte aynı şeyi yapar. Smith için empati ve öz çıkar arasındaki etkileşim, her biri hakkında ayrı bir kitap yazmayı hak edecek kadar büyüleyiciydi. Her iki kitap da hem empati hem de öz çıkar hakkında bolca materyal içerirken, genel olarak *Ahlaki Duygular* daha çok empatiye, *Milletlerin Zenginliği* ise daha çok öz çıkara odaklanmaktadır. Belki de Adam Smith Problemi'nin ortaya çıkmasının nedenlerinden biri de budur. Akademisyenler büyük resmi göremiyorlardı.

Elbette, kitaplar arasında başka farklılıklar da var. *Ahlaki Duygular Kuramı* daha içe dönükken, *Milletlerin Zenginliği* daha dışa dönük. Her ikisi de empati merceğinden bakıyor, ancak farklı yönlere çeviriyor; biri aynaya, diğeri dünyaya.

Ahlaki Duygular Teorisi'ndeki tarafsız gözlemci teorisi, insanların kendi eylemlerinin adil olup olmadığını değerlendirmelerinin bir yoludur: Hayali, tarafsız bir üçüncü şahıs gözlemci, diğer insanlara adil davrandığıma makul bir şekilde inanır mıydı? Bu, olayları diğer insanların bakış açılarından görebilmek için yeterince keskin bir empati duygusu gerektirir. Ancak tarafsız gözlemcinin yargıları tek bir kişinin hayal gücünde gerçekleşse bile, yine de sosyal bir kavramdır. Buradaki amaç, kişinin diğer insanlara ne kadar iyi davrandığını ölçmektir. Bu içe dönük kitap bile aynadaki kişiden daha fazlasını görüyor.

Milletlerin Zenginliği'ndeki ekonomik kavramlar, diğer insanlarla ilişkiler kurmakla ilgilidir. Ticaret, iş bölümü ve insanlığın ilerlemesi de insanların empati kullanarak diğer insanlarla iş birliği yapmanın yollarını bulmasının sonucudur. Ancak bunlar aynı zamanda benliği de içerir. İnsanlar, fayda sağlayacaklarını düşünmedikçe ticaret yapmaz veya bir işte uzmanlaşmazlar. Sivil ve siyasi kurumlar önemlidir çünkü insanların bencil çıkarlarını farklı yönlere, bazıları diğerlerinden daha arzu edilir olan yönlere yönlendirebilirler. Teşvikler önemlidir çünkü insanlar hem bencil hem de empatiktir. Bu açıdan bakıldığında, iki kitap o kadar da farklı değildir. Derece olarak farklı olsalar bile, her ikisi de öz analiz ve başkalarını hesaba katmayı içerir. Biri veya diğeri değil, her ikisi de.

İkinci bir fark ise, *Ahlaki Duygular Teorisi'nin* empati kavramının kendisiyle ilgili olması, *Milletlerin Zenginliği'nin* ise daha çok uygulamalı empatiyle ilgili olmasıdır. *Ahlaki Duygular* Teorisi'ndeki tarafsız gözlemci ve Smith'in sevme ve sevimli olma ideali gibi fikirler tamamen empatiyle ilgilidir. *Milletlerin Zenginliği* bu fikirleri ele alarak empatinin başarılı siyasi ve sivil kurumları, ticareti, parayı ve ekonomik yaşamın diğer alanlarını nasıl yönlendirdiğini gösterir. Güçlü bir empati duygusuna sahip olmak kişinin kendi çıkarınadır.

Adam Smith Problemi'nin kendisi de bir sorun içeriyor. İnsanlarda ikili düşünme eğilimi vardır; her şey siyah ya da beyaz, açık ya da kapalı, sol ya da sağ olmalıdır. Gerçek dünya ise daha çok gri alanlar ve ara durumlarla dolu bir spektrum gibidir. Empati ve öz çıkar, Adam Smith Problemi'nin varsaydığı gibi birbirinden ayrı zıt kavramlar değildir.

Empati ve öz çıkar etkileşim halindedir, ilerler, geriler ve birbirine karışır. Ahlaki Duygular ve *Milletlerin Zenginliği* bu spektrumun farklı bölümlerine odaklanırken, yine de aynı spektrumdur. İnsan doğası ve insanlığın iyileştirilmesi ortak temalarıdır. Bu anlamda, Smith'in birleşik projesini okumanın daha iyi bir yolu, Das Adam Smith Solution (Adam Smith Çözümü) olarak adlandırmaktır.

– OpenMarket'te 20 Haziran 2023 tarihinde yayınlandı.

Adam Smith'in doğum günü kutlu olsun!

Fred L. Smith, Jr.

16 Haziran 1723, serbest piyasaların erdemli, kendi kendini organize eden doğasını açıklığa kavuşturmasıyla büyük beğeni toplayan İskoç entelektüel Adam Smith'in doğum tarihidir. Smith, insanların evrimsel olarak sahip oldukları öz çıkar özelliğinin, insanları zenginlik yaratan alışverişler aramaya teşvik ettiğini belirtmiştir. Bu, ünlü eseri *Milletlerin Zenginliği'nin temel unsuruydu. Ancak Smith, bu tür alışverişlerin her iki tarafın da diğer tarafın ne aradığını ve adil bir anlaşma olarak neyi göreceğini bilmesini gerektirdiğini de fark etti. Bu farkındalık, Smith'i Ahlaki Duygular Teorisi* adlı kitabında başka bir insan özelliğine, empatiye odaklanmaya yöneltti. Bu, hepimizin farklı derecelerde sahip olduğu, diğerinin zihnine girmeyi, neye değer verdiğini anlamayı sağlayan sosyal bir beceridir. Piyasaların var olması ve zenginlik yaratılması için bu özellik de aynı derecede kritiktir.

Empati, başkalarının eylemlerimize ve seçimlerimize nasıl tepki vereceğinin farkında olmamızla ilgilidir. Başka bir insanın yerine kendimizi koymamıza ve bir ölçüde onların motivasyonlarını ve değerlerini anlamamıza olanak tanır. Bu iki özellik, insanlığı diğer sosyal hayvanlardan ayırır. Hayvanlar da kendi çıkarlarını gözetir ve bazen işbirliği yaparlar. Ancak Smith'in belirttiği gibi, pazarlık yapmazlar; diğerinin ne istediğini bilmelerini ve karşılıklı kazan-kazan anlaşmasına varmalarını sağlayacak empatik özelliklerden yoksundurlar. Smith, insanlığın doğuştan gelen "bir şeyi başka bir şeyle takas etme, pazarlık etme ve değiştirme eğilimine" dikkat çekiyor. Bu, insanlara özgüdür: "Hiç kimse bir köpeğin başka bir köpekle bir kemiği diğeriyle adil ve kasıtlı bir şekilde takas ettiğini görmemiştir."

Adam Smith'in zamanından çok sonra, bir başka büyük iktisatçı olan Ronald Coase, bu gözlemlerin bazılarını genişletti. Herhangi bir pazarlığın, herhangi bir alışverişin, bir dizi zorluğun üstesinden gelmeyi gerektirdiğini belirtti: Başkalarının ne teklif ettiğini nasıl bilebilirim? Karşılığında ne (ve ne kadar) istediklerini nasıl tahmin edebilirim? Pazarlık sürecini nasıl yönetmeliyim? Kişisel çıkar, insanları anlaşma aramaya iter; empati ise zorlukların üstesinden gelmeyi ve işlem maliyetlerini düşürmeyi sağlar.

Çoğu insan Smith'i serbest piyasaların, serbest girişimciliğin ve kapitalizmin savunucusu olarak tanır ve gerçekten de öyleydi. Ancak çoğu kişi yalnızca gönüllü değişimin zenginlik yaratma potansiyelini açıklayan *"Ulusların Zenginliği"* kitabına odaklanır. Orada, bir iğne fabrikası örneğiyle piyasanın kendi kendini organize etme potansiyelini (kendiliğinden düzen) açıklar. Birisi bir dizi görevi organize eder, bu görevler için özel ekipman edinir ve ardından görevleri yerine getirmek için insanları işe alır. Smith, rasyonel kapitalizmin (öz çıkar özelliği) uzmanlaşma ve iş bölümü yoluyla nasıl daha büyük bir zenginlik yarattığını göstermiştir. Tüm görevleri kendisi yapmak isteyen bir bireyin günde birkaç yüz iğne üretebileceğini, ancak her birinin bir görevi yerine getirdiği bir ekibin on binlerce iğne üretebileceğini belirtmiştir.

Smith, modern şirketlerin henüz kurulmadığı, Sanayi Devrimi'nin şafağında yazıyordu. Bahsettiği iğne fabrikası, işçilerin sadakatinin, bir köylünün lorduna veya manastıra olan önceki feodal görevlerini yansıttığı, geçiş dönemi bir kurumdu.

Ancak kapitalizmin rasyonel doğası bu feodal bağlılıkları zayıflattıkça, yöneticiler sadece iş bitirici olmaktan öteye geçmek zorunda kaldılar. Kapitalistler olumlu bir çalışma ortamı sağlamanın yollarını bulmak zorundaydılar. Sonuçta çalışanlar serf değillerdir. İstifa edebilirler ve daha fazla tatmin sunan işlere geçebilirler. Bu nedenle, başarılı yöneticiler çalışanlarıyla (ve müşterileri, tedarikçileri ve yatırımcılarıyla) kazan-kazan iş birliğine dayalı bir ilişki kurmalıdırlar. Bu zorluk, daha yüksek verimlilik ve etkinlik teşvik etmek gibi öz çıkarlara dikkat etmeyi, aynı zamanda empati kurmayı ve bu işbirlikçilerin endişelerinin de karşılanmasını gerektirir. Firma da rekabetçi bir ortamda faaliyet göstermektedir. Bu iş birliğine dayalı sonuçlara ulaşılamaması, müşteri kayıpları, daha yüksek çalışan devir oranı, daha az duyarlı tedarikçiler ve daha az yatırımcı ile kendini gösterir.

Smith, firmanın hem verimliliği artırıcı öz çıkar özelliklerini hem de empatik yaklaşım özelliklerini aşılamak için bir eğitim alanı haline nasıl geleceğini muhtemelen öngörememişti. Aynı şekilde, bu tür işbirlikçi kazan-kazan düzenlemelerinin faydalarının hayatın ekonomik olmayan yönlerine de yansıyarak sivil toplumu nasıl güçlendireceğini de tam olarak anlamamıştı. Ancak Smith, ekonomist Deirdre McCloskey ve diğerlerinin "doux" (nazik veya tatlı anlamına gelen) ticaret olarak adlandırdığı şeyin erdemleri ve değerleriyle o muhteşem geleceğe giden yolu gösterdi.

Kapitalizm ahlaki bir düzendir. Savunucuları bu gerçeği kavramalı ve bunu başkalarına daha etkili bir şekilde iletmeyi öğrenmelidir. Adam Smith'i yeniden okumak ve öz çıkar ile empati arasındaki kritik ikiliği fark etmek iyi bir başlangıç noktası ve doğum gününü kutlamanın harika bir yoludur.

– 15 Haziran 2017 tarihinde Forbes'te yayınlandı.

Spekülatörler: Adam Smith'e yeniden bakış

Christopher Culp ve Fred L. Smith, Jr.,

Finansal aracı kurumlar her yerde gözden düşmüş durumda. Wall Street filminden *Wall Street Journal* sayfalarına kadar , çağımızın kötü adamları haline geldiler. Modern medyamız ve entelektüel liderlerimiz, tarım, dağıtım, depolama ve üretim gibi bir dizi meşru ekonomik faaliyeti kabul ederken, şirket devralmaları, içeriden bilgiye dayalı işlemler ve yüksek riskli tahvil finansmanı gibi alışılmadık, "ahlaksız" ve "verimsiz" faaliyetlerde pek bir değer görmüyorlar. Bu faaliyetler çok fazla zihinsel yetenek ve çok az dürüst emek gerektiriyor.

Bu önyargıları pekiştirmek için gazeteciler, anlamadıkları şeylere hızla aşağılayıcı etiketler yapıştırırlar: "içeriden bilgiye dayalı" işlemler, "çöp" tahviller, "kaldıraçlı satın almalar", "düşmanca" devralmalar, "zehirli hap" savunmaları, "yeşil şantaj" ve o eski favoriler, "spekülasyon" ve "fırsatçılık". Medya haberinin olay örgüsü değişir, ancak hikaye bittiğinde, aracı her zaman kötü adam olarak gösterilir.

Medya mensupları bu eleştiride yalnız değiller. Politikacılar ve diğer sosyal yorumcular da bu tür aracıları hiçbir işe yaramayan kişiler olarak eleştirmeyi uygun buluyorlar. Aslında, bu girişimciler genellikle sadece evrak işleriyle uğraşan, kâr maksimize eden ve servet dağılımını çarpıtmak için var olan kişiler olarak tasvir ediliyor. Ancak aracılar bu kadar verimsizse, rekabetçi kapitalist toplumların neden bu kadar çok farklı türde aracı yarattığını sormamız yerinde olur. Bu soruya dair bazı ipuçları, günümüzün saygın hizmet ve dağıtım çalışanlarının da bir zamanlar parazit aracılar olarak kınandığını fark ettiğimizde elde edilir.

Günümüzün Michael Milken'lerinin karikatürize edilip yerden yere vurulmasına şaşırmamalıyız. Anlaşılmayan şeyler genellikle kınanır ve girişimcilik faaliyetlerinin değerini çok az insan anlar. İnsanlık gericidir; yeni, özgün ve sıra dışı olan şeyler gerekli olabilir, ancak bu tür faaliyetler kendi dönemlerinde nadiren saygı görür. Günümüzün içeriden bilgiye dayalı işlem yapanları ve yüksek riskli tahvil satıcıları, dünün nakliyecileri ve depocularıydı. Onların zamanında, ulaşım ve depolama, bugün yenilikçi finansal araçlara duyulan şüphe kadar şüpheyle karşılanıyordu.

Hikaye, Adam Smith'in Milletlerin Zenginliği adlı eserinde Mısır Yasaları hakkındaki tartışmasında iyi bir şekilde anlatılıyor . Smith, 18. yüzyılda kamuoyunun iki yeni zenginlik yaratma biçimine yönelik tutumlarını inceledi: "önceden alım" ve "toplu alım" (bu terimler, günümüzde yüksek riskli, yüksek getirili tahvil finansmanı ve şirket kontrolündeki değişiklikler için tercih edilen sıfatlar olan "hurda" ve "düşmanca" kelimeleriyle aynı çağrışım nedenleriyle seçilmiştir). "Önceden alım", bolluk zamanlarında mısır satın almayı ve daha sonra kârla yeniden satmayı umut eden yeni bir ekonomik faaliyetti. "Toplu alım" ise İngiltere içindeki farklı bölgeler arasındaki fiyat farklılıklarına odaklanan benzer bir arbitraj faaliyetini tanımlıyordu. Örneğin, toplu alım yapanlar Birmingham'da düşük fiyattan alıp Londra'da yüksek fiyattan satıyorlardı - veya daha doğrusu bunu yapmayı umuyorlardı. Her iki faaliyet de ancak depolama ve nakliye maliyetlerinin düşmesiyle mümkün hale gelmişti.

Aracının rolü

Piyasayı önceden tahmin etme ve piyasayı ele geçirme yöntemleri, yeni mısır üretmeyen, sadece fiyatları yükselten kısır aracı faaliyetler olarak şiddetle eleştirildi. Genel kanıya göre, bu tür spekülasyonlar yalnızca halka zarar verebilirdi.

Ancak Smith, bu tür aracıların hayati bir rol oynadığını açıkça belirtti. Spekülatörler kıtlık öngörür ve bu gerçekleşmezse para kaybederlerdi. Sadece mısırı zararına satmakla kalmaz, aynı zamanda depolama ve/veya nakliye masraflarını da ödemek zorunda kalırlardı. Ancak kıtlık gerçek olduğunda, Smith, “insanlar için yapılabilecek en iyi şeyin, [bu kıtlığın] getirdiği zorlukları yılın farklı aylarına, haftalarına ve günlerine ve elbette ülke geneline mümkün olduğunca eşit bir şekilde dağıtmak” olduğunu açıkladı. Smith, bu “ticaretin en önemli operasyonunu” gerçekleştirmek için en uygun tarafın mısır tüccarı –bu emtia konusunda uzman– olduğunu belirtti.

Dahası, Smith'in belirttiği gibi, riskler açıkça tüketicilerden bu uzmanlara kaydırılmıştı. Piyasa spekülatörleri ve önden alım yapanlar yanıldığında (emtia piyasalarında çok olası bir durum) ve fiyatlar yükselmek yerine düştüğünde, hatalarının sonuçlarına katlanmak zorunda kaldılar. Öte yandan, bu spekülatörler haklı çıktığında ve kıtlıklar meydana geldiğinde, hem onlar hem de halk bundan faydalandı. Smith'in açıkladığı gibi, "[İnsanların] kıtlığın olumsuz etkilerini normalde hissedebileceklerinden biraz daha erken hissetmelerini sağlayarak, fiyatların ucuzluğu onları mevsimin gerçek kıtlığına uygun olandan daha hızlı tüketmeye teşvik ederse, bu etkileri daha sonra kesinlikle hissedecekleri kadar şiddetli hissetmelerini önlüyor."

Smith, gıda maddelerinin arzını zaman içinde tekdüze hale getirmenin ve aracıların ortaya çıkmasından önce var olan bolluk veya kıtlık sorunlarından kaçınmanın tüketiciye sağladığı avantajları ayrıntılı olarak anlattı. Modern terimlerle, önceden tedarik etme ve toplu alım, riskin riskten kaçınan tüketicilerden ve üreticilerden risk alan spekülatörlere aktarıldığı, gönüllü risk kaydırmanın yaratıcı biçimleriydi.

Smith, “çiftçinin ticaretinden sonra, mısır yetiştiriciliğine mısır tüccarının ticareti kadar katkıda bulunan başka bir ticaret yoktur” demiştir. Sözlerine şöyle devam etmiştir: “Halkın hileli satış ve ön satış korkusu, halkın cadılıkla ilgili korku ve şüpheleriyle karşılaştırılabilir. Bu ikinci suçla suçlanan talihsizler, ilk suçla suçlananlardan daha masum değillerdi.” Smith'e göre, “mısır ticareti, en azından iç pazarın arzı söz konusu olduğunda, tamamen serbest bırakılmalıdır.”

Dahası, Smith, girişimcilerin kâr elde etme amacının mutlaka tüketicilere fayda sağlamak olmadığını açıkladı; girişimcilerin aklında açıkça kâr maksimizasyonu vardır. Bununla birlikte, spekülatif girişimcilik, toplum için önceden olumlu dışsal faydalar sağlar. İronik olan şu ki, ormancılar ve tüccarların kâr amacı güden faaliyetleri

bu tür dolaylı faydalar sağlarken, genellikle toplumun refahını teşvik etmekten sorumlu görülen politikacıların eylemleri çoğu zaman iyiden çok zarar verir.

Okuyucu, günümüzün spekülatörleri ve arbitrajcıları ile Smith'in mısır tüccarları arasındaki açık benzerliği fark edecektir. Aslında, spekülatörler ve aracılar, risk yönetimi, bilgi sağlama ve bilgi işleme alanlarında uzmanlaşmış öncülerdi. Smith'in zamanında olduğu gibi, bu aracılar topluma somut olmamalarına rağmen aynı derecede değerli hizmetler sunmaktadır; spekülatörler, tüketicilerin kaçınmayı tercih edeceği riskleri almaya isteklidirler.

Spekülasyonun faydaları

Spekülasyon birçok biçimde ortaya çıkar ve birçok faydası vardır. Örneğin, spekülatörler, başkalarının aptalca gördüğü riskleri alarak geleneksel piyasa bilgeliğinin geçerliliğini sürekli sorgularlar. Geleneksel bilgelik doğru olsa bile, spekülatörler, toplumun ekonomik risklere karşı direncini artıran fiili bir sigorta yastığı sağlarlar. Spekülatörler ayrıca, girişimcilik faaliyetini ve bunun sonucunda ortaya çıkan ekonomik büyüme ve refahı mümkün kılarak ahlaki bir amaca da hizmet ederler.

Ayrıca, spekülatörler firmaların verimliliğini ve genel olarak ekonomideki sermaye dağılımını artırırlar. Örneğin, bir şirketin verimsiz yönetimi spekülatörler tarafından tespit edilirse, sermaye devralma süreci yoluyla yeniden dağıtılabilir ve kaynakların daha iyi tahsis edilmesiyle toplumda önemli faydalar sağlanabilir. Dahası, devralma tehdidi, kurumsal yönetimin örtük bir ekonomik düzenleyicisi olarak işlev görür. Halka açık şirketler genellikle hisse senetleri değerinin altında kaldığında devralma hedefi haline gelirler. Bu genellikle kötü yönetim veya sermaye kaynaklarının verimsiz kullanımının sonucudur. Dolayısıyla, devralma hedefi olmaktan kaçınmak için firmalar verimli bir şekilde faaliyet gösterme teşvikine sahiptir.

Smith'in zamanındaki girişimciler ve spekülatörler -ve günümüzdeki şirket yağmacıları ve yüksek riskli tahvil uzmanları- sadece girişimcidir ve bu nedenle kapitalizmden ayrı düşünülemezler. Ne yazık ki, 18. yüzyıl İngiltere'sinin aksine, Amerikan kamuoyuna rollerini açıklayacak bir Adam Smith'imiz yok. Toplumumuz, ahlaki standartlardaki düşüşün ve başarısız projelerin sorumluluğunu günümüzdeki girişimcilere ve spekülatörlere yüklemeyi çok kolay buluyor.

Rudolph Giuliani, Anton R. Valukas ve Oliver Stone, kötü niyetli spekülatörleri canlandırıp yargıladıkları kendi tiyatro sahnelerinde kitlelerin önünde oynuyorlar. Adam Smith'in televizyon ve Hollywood veya haçlı savcılarla mücadele etmesine gerek yoktu; doğrudan politika yapıcılarla tartışabiliyordu. Mesajını 30 saniyelik bir ses kaydı için basitleştirmesine de gerek yoktu. Bununla birlikte, Smith güçlü bir argüman ortaya koydu ve bakış açısı sonunda galip geldi. İnsanlar bu faaliyetlerin ne anlama geldiğini anlamaya başladıkça, aşağılayıcı terimler yavaş yavaş çağrışım gücünü kaybetti.

Bizim görevimiz, Amerikan kamuoyuna Adam Smith'in spekülatörleri ve muhasebecilerinin modern karşılıklarının değerini öğretmektir. Bu görev, günümüzde büyük bir Mısır Yasası tartışmasının olmaması nedeniyle daha da zorlaşıyor. Finans piyasalarındaki zimmet ve yolsuzluk suçlamaları, 18. yüzyıl İngiltere'sindeki yaklaşan kıtlık melodramının yanında sönük kalıyor. Ancak, yaşamı tehdit eden bir kriz olmamasına rağmen, bu konu bugün de Smith'in zamanındaki kadar önemlidir. Büyüyen bir ekonomi için spekülasyonun gerekliliğini göz ardı etmek, girişimcilik faaliyetlerinin gerilemesine yol açacaktır.

Spekülatörlere saldırmak, toplumu onların yerine getirdiği hayati ekonomik ve ahlaki işlevlerden mahrum bırakır. Spekülatör sınıfı düzenleyerek ve kınayarak topluma ahlakı geri kazandırmak mümkün değildir; bu eylem yalnızca geleceğimizi tehlikeye atar.

– *The Freeman: Ideas on Liberty* dergisinde Ekim 1989'da yayınlandı.

Kuramda ve pratikte erdemli kapitalizm

Fred Smith ve Ryan Young

Kapitalizmin kötü bir şöhreti var. Birçok insan onu yozlaşmış, umursamaz ve politikacılarla iş birliği içinde görüyor. Ve yaygın kanaat her zaman yanlış değildir. Örneğin, İhracat-İthalat Bankası'nın yenilenmesini ele alalım. Boeing ve General Electric gibi büyük, sağlıklı işletmelerin milyarlarca dolarlık özel ayrıcalıklar almasına nasıl cüret edilebilir?

Büyük şirketler bu tür öz çıkarların siyasi ve sosyal maliyetlerini iyice düşündüler mi? Kısa vadeli kazançlar için uzun vadeli ahlaki itibarı feda etmek gerçekten akıllıca mı?

Sonuçta çoğu işletme nadiren lobi faaliyetinde bulunur. Ulusal düzeyde lobi faaliyetleri büyük ölçüde en büyük şirketlerin bir olgusudur. Neden daha fazla iş lideri, siyaset yoluyla kendilerine fon aktarılmasındansa, servet yaratmada üstünlüklerini ortaya koymanın stratejik değerini fark etmiyor?

Neyse ki, çoğu işletmenin bu ödünleşmeleri en azından örtük olarak fark ettiği ortaya çıkıyor. Merhum büyük akademisyen Gordon Tullock'un belirttiği gibi, lobiciliğin görünen getirisi genel olarak inanıldığından çok daha düşüktür. Lobicilik "yatırımlarının" tam kapsamını ölçmek zordur, ancak basit bir analiz, belki de 100 milyar dolarlık devlet desteği elde etmek için yıllık olarak lobiciliğe 10 milyar dolardan daha az para harcandığını ortaya koymaktadır. Tullock, lobiciliğin maliyetlerinin genel olarak sanıldığından daha yüksek, faydalarının ise daha düşük olduğunu gösteren dört faktör belirlemiştir.

İlk olarak, birden fazla şirket tek bir devlet hibesi için rekabet ettiğinde, bir şirketin büyük bir kazanç elde edebileceği, ancak kaybeden şirketlerin yine de lobi faaliyetleri için harcama yapmak zorunda kaldığı ve bunun da genel şirket kârlarını düşürdüğü bir piyango durumu ortaya çıkar.

İkinci olarak, bir şirket bir politikacının desteğini satın alsa bile, şirket ve politikacılar genellikle yeterli sayıda başka politikacıyla da müzakere etmek zorundadır ve bu da ek siyasi yatırım gerektirir.

Üçüncüsü, çoğu insan özel siyasi ayrıcalıkları uygunsuz bulduğu için, şirketler ve politikacılar örtbas hikayeleri oluşturmak için zaman ve para harcamak zorundadır. GM'nin kurtarılması kısmen, şirketin kendisini vatansever nostaljiyle süslediği milyonlarca dolarlık ulusal bir reklam kampanyasıyla sağlandı. GM ayrıca hükümete önemli karar alma yetkisi verdi, hatta Başkan Obama'nın CEO'yu görevden almasına bile izin verdi.

Son olarak, piyasalar zaman içinde kendini ayarlayıp devlet ayrıcalıklarının getirilerini aşındırdıkça, yararlanıcılar azalan faydalarını korumak için yine de yatırım yapmak zorundadır. New York şehrindeki taksi plakası sahipleri ile Uber ve Lyft gibi yeni ortaya çıkan araç paylaşım hizmetleri arasındaki mücadeleyi düşünün.

Bu hususlar dikkate alındığında bile, lobi faaliyetlerinin düzeyi beklenenden daha düşük görünüyor. Bu, birçok iş insanının da bir ahlak anlayışına sahip olduğunu ve kazanılmış gelirin bahşedilmiş gelirden ahlaki olarak daha üstün olduğuna inandığını gösteriyor. Bu durum, onları Washington'ın ayartmalarına karşı büyük ölçüde koruyor. Ekonomist Joseph Schumpeter'in uzun zaman önce ortalama bir iş insanı hakkında belirttiği gibi: "Yalnız bırakılmak ve siyaseti kendi haline bırakmak istiyor."

Adam Smith problemi, lobi faaliyetlerinin neden düşük olabileceğine dair daha fazla ışık tutuyor. Akademisyenler, *Smith'in Milletlerin Zenginliği adlı eserinin öz çıkara odaklanması ile daha önceki kitabı Ahlaki Duygular Kuramı'nın* başkalarını gözeten, empatik mesajı arasında uzun zamandır bir gerilim olduğunu belirtmişlerdir . Smith'in gözlemlediği gibi, çoğu insan aynı anda her iki değeri de taşır; başkalarını gözeten değerler insanları birbirleriyle barış içinde geçinmeye ve Hobbesvari "herkes herkese karşı" savaşından kaçınmaya teşvik ederken, öz çıkar ise insanları ticareti, serbest piyasayı ve zenginlik yaratmayı bu kadar uygulanabilir kılan kazan-kazan düzenlemelerini aramaya teşvik eder.

Halk ve belki de birçok iş lideri için, kayırmacılık, gönüllü kazan-kazan düzenlemelerini ve kapitalizmin kendisini tehdit eden bir tür siyasi kurnazlık gibi görünmektedir. Bu durum, birçok iş liderini, siyasi rekabetten ziyade iş birliği ve piyasa rekabetinin yaratıcı bir karışımıyla karakterize edilen, ahlaki (kayırmacılıktan ziyade) kapitalizme yakın bir model üretmek için en iyi bildikleri dünyaya odaklanmaktan caydırabilir.

Bununla birlikte, kayırmacılık kapitalizm için ciddi bir tehdit olmaya devam etmektedir. Kınanmalı ve düzeltilmelidir. Bu, hem serbest piyasa entelektüelleri hem de rant arayışını reddeden gerçek kapitalistler tarafından yaratıcı ittifaklar kurulmasını gerektirecektir. Sonuçta, kapitalistler yeterince mücadele etmezlerse kapitalizmin yeterince savunulması olası değildir. Ahlaki, entelektüel ve ekonomik güçlerin böyle bir koalisyonu, ekonomik liberalleşme için güçlü bir güç olabilir ve kapitalizm için –ve Amerika için– olumlu bir gelecek sağlayabilir.

– Forbes'ta 17 Kasım 2017 tarihinde yayınlandı.

Empati, Adam Smith ve Yunan trajedisi

Ryan Young

Adam Smith'in beklenmedik yerlerde ortaya çıkma gibi bir özelliği var. Bunlardan biri de Antik Yunan, yakın zamanda Liberty Fund Sanal Okuma Grubu'nda tartışıldığı gibi. İnsanların Sofokles ve Aeskilus'u neredeyse 2500 yıl sonra hala okumasının nedenlerinden biri, trajedilerinin empati pratiği yapmanın bir yolu olmasıdır; bu da Adam Smith'in kalbine yakın bir konudur.

Khalifa Üniversitesi'nden Arby Ted Siraki, "Adam Smith'in Trajedi Paradoksuna Çözümü" adlı makalesinde, Yunan dramasının Smith'in düşüncesi üzerinde büyük bir etkisi olduğunu savunuyor (Bu makaleyi grupla paylaşan Smith uzmanı ve VRG katılımcısı Thaís Alves Costa'ya teşekkürler):

> Ancak dramatik teori ve genel olarak tiyatro, onun düşüncelerinden asla uzak değildi. Dugald Stewart, Smith'in biyografik anılarında, Smith'in özellikle 'hem eski hem de modern zamanlardaki tiyatro tarihine' ilgi duyduğunu ve drama ile tiyatronun 'sohbetlerinin en sevdiği konulardan biri olduğunu ve eleştiriye ilişkin genel ilkeleriyle yakından bağlantılı olduğunu' belirtir
> (Stewart 1980, 'Account' III.15).

Bu sadece konuşmalarda değil, genel olarak da geçerliydi. Yunan trajedileri ve diğer dramalar, *Ahlaki Duygular Kuramı* , *Retorik ve Güzel Sanatlar Üzerine Dersler ve Felsefi Konular Üzerine Denemeler'in tamamında karşımıza çıkıyor. Milletlerin Zenginliği'nde* ise çoğunlukla yer almamalarının nedeni belki de o kitabın empati kavramından ziyade uygulamalı empati üzerine olmasıdır.

Yunan trajedileri Smith için neden bu kadar önemliydi? Muhtemel nedenlerden biri, empati gerektiren ahlaki belirsizlikleridir.

Sofokles'in *Kral Oedipus* oyununda , Oedipus babası Kral Laius'u öldürmesinde meşru müdafaa iddiasında bulunur. Oyunun olaylarından yıllar önce, Laius'un arabası neredeyse Oedipus'u yoldan çıkarır ve bu da bir kavgaya yol açar. Laius'un maiyetinden hayatta kalan tek kişi ise bunun bir soygun girişimi olduğunu iddia eder. Kimin doğru söylediğini bilmenin bir yolu yoktur. Bu da belirsizliğin kaynaklarından biridir.

Bir diğer nokta ise Oedipus ve Laius'un birbirlerini tanımamalarıdır. Kahinler, Oedipus'un doğumundan önce kaderlerini önceden bildirmişti; bu da ebeveynlerinin onu bebekken terk etmesine yol açmıştı, ancak Oedipus hayatta kalmıştı. Laius ve Oedipus, cinayete kadar bir daha asla birbirlerini görmediler. Oedipus daha sonra annesi Jocasta ile evlenip Thebes kralı olduğunda da onu tanımanın bir yolunu bulamadı.

Bu hafifletici koşullar önemli mi? Eğer öyleyse, ne kadar? Sofokles bu soruları yanıtlamıyor. Bunları izleyicinin düşünmesine bırakıyor.

Bu düşünce empati gerektirir ki bu da muhtemelen Adam Smith'i büyülemiştir. Oedipus, kaderinden herkes kadar dehşete düşmüştür. Onun yerinde olsaydınız, bu kaderden kaçmaya çalışır mıydınız? Onu veya ailesini bundan kaçmaya çalıştıkları için suçlayabilir misiniz? Oedipus'un ne kadar suçu var?

Daha sonraki bir dönemde geçen Antigone, Oedipus ve Jocasta'nın kızı Antigone'nin, Thebes tahtını ele geçiren amcası Creon'dan intikam alma arayışını konu alır. Antigone'nin iki kardeşi de savaşta birbirlerinin ellerinde ölür, ancak Creon onlardan biri olan Polynices'e uygun bir cenaze töreni düzenlemeyi reddeder.

Antigone, hem kralın hem de geleneklerin karşı çıkmasına rağmen, işi kendi başına halleder. Bu yüzden Kreon onu hapse atar ve Antigone kendini asar. Bu olay, Kreon'un karısını ve oğlunu (Antigone'nin nişanlısını) kaybetmesiyle sonuçlanan bir olaylar zincirini başlatır.

Antigone mi haklı, yoksa Kreon mu? Oedipus'ta olduğu gibi, bu da net değil. Her ikisi de çevrelerindeki daha sakin sesleri dinlemeye tenezzül etmeyecek kadar inatçıydı. Ancak her ikisi de, büyük kişisel bedeller ödeme pahasına bile olsa, doğru olduğunu düşündükleri şeyi yapmaya kararlıydı. Antigone ailesine karşı görevini yerine getirmek isterken, Kreon devlete ve tanrılara karşı görevini yerine getirmek istiyordu. İyi niyetlerinin ne kadar önemi var? Kreon'un olayları değiştirmek için çok geç olsa da pişman olması ne kadar önemli?

Bu gibi zor sorular Yunan dramasının ayırt edici özelliklerindendir ve Adam Smith'in tarafsız izleyiciyi ahlaki bir rehber olarak ortaya koymasına yardımcı olmuş olabilir: Objektif bir dış gözlemci bu eylemler hakkında ne düşünürdü? Ya da gerçek hayattaki eylemlerim hakkında?

Sofokles'in karakterleri genellikle iyi niyetlidir, ancak denge ve empati yoksunudurlar. Onların hatalarından ders çıkarabilir, empatiyi benimseyebilir, farklı bakış açılarını deneyebilir ve belki de Oedipus, Kreon ve Antigone'yi mahveden kusurlardan kaçınabiliriz.

Kimse mükemmel değildir, ancak herkes kendini geliştirebilir. Bu sürecin bir parçası da empati kullanarak olaylara başkalarının bakış açılarından bakmaktır. Yunan trajedileri bize ahlakın bir sonuç olmadığını, tıpkı Israel Kirzner'in piyasalara bakış açısı veya James Buchanan ya da Elinor Ostrom'un kurumlara bakış açısı gibi, asla bitmeyen bir süreç olduğunu öğretir.

Adam Smith'in tarafsız gözlemcisi, ahlaki süreci anlamak için harika bir araçtır. Ve belki de, kısmen Yunan trajedi yazarlarından ve onların empati duygusuna verdikleri kıvılcımdan ilham almıştır.

– AdamSmithWorks'te Ocak 2023'te yayınlandı.

HL Mencken tarafsız bir gözlemci miydi?

Ryan Young

HL Mencken, Amerika'nın yetiştirdiği en sivri dilli hicivcilerden biridir. Peki, aynı zamanda hayata dair bir rehber de sunmuş muydu? Anlaşılan o ki, Mencken, alay ve olumsuzluğun altında gizlenmiş olsa bile, Adam Smith'in tarafsız gözlemcisinin kendi huysuz versiyonunu sunmuştu. Yakın zamanda düzenlenen bir Liberty Fund Sanal Okuma Grubu, Mencken'in kendi derlediği " *A Mencken Chrestomathy" adlı kitapta bu soruyu ele aldı.*

Tarafsız gözlemci, Smith'in *Ahlaki Duygular Teorisi'nde* kilit bir kavramdır . İnsanların kendi davranışlarını değerlendirmelerinin bir yoludur. Tamamen yabancı birisi insanlara nasıl davrandığımı gözlemleseydi, o kişi onlara iyi davrandığımı söyler miydi? Birisiyle anlaşmazlık yaşıyor olsaydım, bu tarafsız yabancı kimin tarafını tutardı?

Mencken, kendine özgü bir şekilde, tarafsız bir gözlemciydi. Neredeyse herkesle alay etti, ancak alaylarının birkaç ortak teması vardı. Bunlar arasında statü arayışı, açgözlülük, safdillik ve her şeyden önemlisi, neşeyi kaçırmak yer alıyordu. Kendi davranışınızı değerlendirmenin bir yolu da kendinize şu soruyu sormaktır: HL Mencken benimle bu yüzden alay eder miydi? Cevap evet ise, bazı değişiklikler yapmanız gerekebilir.

Mencken, Adam Smith kadar sağlıklı bir yaşam rehberi sunmuyor. Bazı iğneleyici sözleri çoğunlukla eğlence amaçlıydı. Karşı koyamayan rakiplerine aşağılayıcı sözler söyledi. Mencken ayrıca ırk ve cinsiyetle ilgili dönemin yaygın önyargılarının çoğunu paylaştı; bunlar kimsenin yaşam rehberinin bir parçası olmamalı. Ancak son yıllarda, özellikle popülist sağda popüler hale gelen diğer bazı figürlerle karşılaştırıldığında, Baltimore'lu Bilge'den daha kötüsünü bulmak zor olabilir.

Smith'in tarafsız gözlemcisi gibi, Mencken'in alay testi de kendi aşırılıklarımıza karşı yararlı bir denetim aracı olabilir. Ayrıca hayattan gerektiği gibi zevk alıp almadığımızdan emin olmanın bir yolu da olabilir. Mencken'in birkaç olumlu önerisinden biri de mutluluğun sorun olmadığıdır.

Mencken, “Püritanizmin temelinde yatan tek dürüst dürtü, mutluluk kapasitesi üstün olan insanı cezalandırma dürtüsüdür” diye yazmıştır. Şöyle devam eder: “Herhangi bir insanda en çok hayran kaldığım şey, sakin bir ruh, ahlaki öfkeye karşı istikrarlı bir özgürlük ve her şeyi kapsayan hoşgörüdür; kısacası, yaygın olarak iyi sporculuk olarak adlandırılan şeydir.” Bu, Aristoteles'in Altın Oranının bir versiyonuna benziyor.

Mencken'in alkol yasağına karşı sesli muhalefetini daha ılımlı olmayan bir dürtü tetiklemiş olabilir, ancak her şeyin altında mutlu olma hakkına ve sportmenlik dışı müdahalecileri yerlerine koyma ahlaki görevine olan inanç yatıyordu. Dahası, alkol yasağı işe yaramadı bile. "Neyle karşı karşıya olduklarını anladıkları anda, ulusal zekâlarını ve yolsuzluk yeteneklerini soruna uyguladılar ve altı ay içinde sorun çözüldü." Kaçak içki satıcıları, Baptistler ve içki içenler, huzursuz bir uzlaşmaya vardılar.

Mencken ayrıca, politikacıları diğer ürünleri gibi kolaylıkla alıp satan iş adamlarıyla da alay etti. Hayır kurumlarını yönetenlerin iyilik yapmaktan çok bağışlara, sosyal statüye ve erdem gösterisine önem verdiğini düşündüğünde bu kurumlara saldırdı. Mencken büyük adamlara ve büyük başarılara hayranlık duyarken, rant peşinde koşanları ve sosyal statü peşinde koşanları vasat kişiler olarak alaya aldı.

İyi yaşanmış bir hayata dair bir rehber söz konusu olduğunda, *Ahlaki Duygular Kuramı* , Mencken'in Kutsal Kitabı veya Mutlu Günler'den çok daha fazlasını sunar ve aralarında büyük bir rekabet vardır. Smith'in tarafsız gözlemci kuramı, ahlak felsefesinde temel bir fikir olup, günlük hayatta da kullanımı kolaydır.

Ancak Mencken'in de bir değeri var. İyi bir yaşam mizah gerektirir ve Mencken neredeyse her konuda güldürücü bir unsur bulabiliyordu; bu da başlı başına bir yaşam dersi.

Mencken ayrıca kaçınılması gereken tuzaklar konusunda da bir rehber sunuyor. Örneğin, okuduğunuz her şeye inanmayın. Bazı insanlar Mencken'in küvetin icadı hakkındaki hicivli makalesini doğru kabul etti, bu da viral oldu ve Mencken'den yeni bir alay dalgasına yol açtı. Kaç bin kişi bu tarafsız gözlemci testinden geçemedi?

Mencken'in hayranlık duyduğu az sayıdaki kişiden biri de, bir bakıma Aydınlanma Çağı'nın Mencken'i sayılabilecek Fransız hicivci, filozof, oyun yazarı ve aktivist Voltaire'di. Voltaire bir keresinde şöyle demişti: "Tanrı'ya sadece bir dua ettim ve bu çok kısa. Sevgili Tanrım, lütfen düşmanlarımı gülünç kıl. Tanrı dileğimi kabul etti."

Tarafsız gözlemciniz size Voltaire'in düşmanı olmadığınızı ve Mencken'in saldırılarının hedefi gibi davranmadığınızı söylüyorsa, muhtemelen doğru yoldasınız demektir.

– AdamSmithWorks'te 31 Ekim 2023 tarihinde yayınlandı.

Görünmez el bir cinayeti çözebilir mi?

Jeremy Lott

Dedektif romanlarının kahramanları uzun bir meslek listesinden seçilir: elbette polisler, ama aynı zamanda özel dedektifler, aristokratlar, ev hanımları, filozoflar, rahipler, zeki çocuklar. Ancak ekonomistler, dedektifler arasında pek temsil edilmemiştir. Henry Spearman gizem serisi, bu piyasa eksikliğini gidermeyi amaçlamaktadır. Seri, Virginia Üniversitesi'nde ekonomi profesörü olan Kenneth Elzinga ve merhum ekonomist William Breit tarafından kullanılan tanınmış bir takma ad olan "Marshall Jevons" tarafından yazılmıştır. Yazarlar, bu takma adı ekonomistler Alfred Marshall ve William Stanley Jevons'a bir gönderme olarak seçmişlerdir.

Görünmez Elin Gizemi, ileride olacakların ipucunu vererek başlıyor – boğularak işlenen bir cinayetin isimsiz taslağı – ve ardından İsveç'te bir Nobel Ödülü töreniyle devam ediyor. Ellili yaşlarının başındaki Harvard profesörü Henry Spearman, ekonomi alanındaki katkılarından dolayı nihayet en yüksek onur ödülünü alıyor. Bu ödül, Teksas, San Antonio'daki Monte Vista Üniversitesi'nin varlıklı mütevelli heyeti üyesi Annelle Cubbage'ın dikkatini çekiyor; Cubbage, okulu daha da öne çıkarmak için bir Nobel ödüllü bilim insanı istiyor. Bir dönemliğine misafir bir Nobel ödüllü bilim insanını getirerek bu fikri denemeye ikna ediliyor. Spearman ve eşi Pidge de, Massachusetts, Cambridge'in soğuk kışını Teksas'ın eğlence dolu bir tatiliyle değiştirmeye ikna oluyorlar.

Spearman, Nobel ödüllü bir misafir olarak öğrenciler, öğretim üyeleri ve halka verdiği ilk halka açık konferansında, “Birçok insan… bir kitabın hayatlarında bir dönüm noktasına ulaşmalarını sağladığını iddia ediyor,” diyor. “Bazı insanların kendileri için İncil olduğunu iddia ettikleri kitaplarla tanıştım.” Bu ekonomist için edebi dönüm noktası *Milletlerin Zenginliği (The Wealth of Nations*) oldu . Aslında, “Adam Smith’i ilk okuduğum gece heyecandan neredeyse uyuyamadım,” çünkü kitap, görünmez el metaforuyla birçok şeyi mümkün kılan piyasaların merkezi olmayan koordinasyonunu tanımlayarak, “ekonomik faaliyetin tüm, engin ve görünüşte kaotik evrenini kapsayıcı bir düzene sokmuş” gibi görünüyordu.

Spearman, Smith'in kitabının "mucizevi bir yanı" ve "dahiyane bir yanı" olduğunu düşünüyordu. *Milletlerin Zenginliği* sayesinde Spearman, "ekonomik teorinin, cinayetin kim, ne ve nedenine kadar insan davranışının en derin sırlarını çözmek için donanımlı olabileceğini" fark etti. Bu da tesadüf eseriydi, çünkü Cubbage'ın

derinden ilgilendiği bir başka proje olan yeni komşularından biri ölü bulundu. Sanatçı-yerleşik Tristan Wheeler'ın ölümü ilk bakışta intihar gibi görünse de, SAPD Cinayet Masası Dedektifi Cherry Fuller cinayetten şüpheleniyor.

Wheeler'ın sürekli kadın düşkünlüğü nedeniyle Monte Vista, şüpheliler için hedef açısından zengin bir ortam haline gelir. Spearman ve Fuller'ın çözmesi gereken gizem şudur: Sanatçının ölümü gerçekten bir intihar mıydı, bir tutku cinayeti miydi, yoksa daha derin piyasa güçleri mi iş başındaydı?

Spearman'ın süreç boyunca ortaya attığı varsayımlar, ekonomistlerden beklediğimiz türden, sezgisel olmayan önerilerdir. Örneğin, bir ekonomist, insanların teşviklere nasıl tepki verdiğini göstermek için, takip mesafesini korumak amacıyla tüm direksiyon simitlerine sivri uçlar takmayı önermişti. Sürücüler, alternatif olarak kötü bir günde Drakula gibi bir sonla karşılaşmak isteselerdi, diğer sürücülere kesinlikle daha fazla yol verirlerdi.

Spearman hiçbir zaman aşırıya kaçan bir şey söylemez, ancak bir noktada, üzerine yemek bulaşmasından endişe eden bir meslektaşına, servet değerinde bir kravat takmasını önerir. Ekonomist, bu şekilde meslektaşının ne yediğine ve nasıl yediğine daha dikkatli olacağını öne sürer. Sonuç olarak, *Görünmez Elin Gizemi,* üslubu da uygun olan, iyi bir polisiye roman. Bazıları çözümün biraz tahmin edilebilir olduğunu söyleyebilir, ancak okuyucunun büyük ifşaya giden yolda birçok yanıltıcı ipucuna takılması da söz konusu.

– AdamSmithworks'te 9 Mayıs 2022 tarihinde yayınlandı.

Bilimkurgu dünyasındaki endişe çemberi: Adrian Tchaikovsky'nin " *Yıkıntının Çocukları" filminin incelemesi*

Ryan Young

Kaygı çemberi, Adam Smith'in insan doğasına dair en önemli içgörülerinden biridir. Genel fikir şudur ki, insanlar en çok kendilerine en yakın olanlara önem verir ve bu duygular sosyal mesafe arttıkça azalır.

Bir dairenin merkezinde duran bir insanı hayal edin. İnsanlar genellikle en çok kendilerini önemserler, bu yüzden merkezde bulunurlar. Çocukları, eşleri ve en yakın arkadaşları gibi kendilerine en yakın kişiler, o dairenin içinde hemen yanlarında yer alırlar. Büyükanne ve büyükbabalar, torunlar, kuzenler, meslektaşlar, tanıdıklar ve ikinci dereceden kuzenler ise giderek daha dışarıda yer alırlar. Tam sıralama kişiden kişiye değişir, ancak genel fikir geçerlidir. Kişi kendine ne kadar yakınsa, onu o kadar çok önemser.

Çoğu insan ikinci dereceden kuzenlerinden öteye geçtiğinde, endişe çemberi genellikle ortadan kalkar. Duygusal açıdan bakıldığında, insanlığın geri kalanı, güneş sistemimizi çevreleyen Kuiper Kuşağı gibi, neredeyse görünmez, uzak nesneler gibidir. Çoğu insan yabancılara genel anlamda iyilik diler, ancak derin bir duygu beslemez.

Bu kaygı çemberi, Smith'in en ünlü sözlerinin ardında yatmaktadır; bu sözler, merhametli bir Avrupalı adamın Çin'deki bir depreme nasıl tepki vereceği ile kendisini doğrudan etkileyen küçük bir trajediye nasıl tepki vereceği arasındaki farkı anlatır:

> Yarın küçük parmağını kaybetse bu gece uyuyamazdı; ama eğer onları hiç görmezse, yüz milyonlarca kardeşinin yıkımı karşısında derin bir güvenle horlayacak ve bu muazzam kalabalığın yok oluşu, kendi bu önemsiz talihsizliğinden daha az ilgi çekici görünecektir ona.

Smith, insan doğasının bu gerçeğini onaylamıyordu. Ancak daha uzaktaki insanları daha az önemsemenin, türümüzün bir parçası olduğunu da biliyordu. Bu nedenle Smith ve birçok başkası için, insanların ilgi alanlarını genişletmek liberal projenin önemli bir parçasıdır. Bu, daha açık ticaret ve göçmenliğe; daha barışçıl dış ilişkilere; daha düşük suç oranlarına yol açabilir ve ırk, cinsiyet, cinsel tercihler, milliyet ve din üzerindeki sosyal gerilimleri yatıştırabilir. Hayvan hakları aktivistleri, ilgi alanını çeşitli derecelerde diğer türleri de içerecek şekilde genişletmeyi bile savunuyorlar.

Bütün bunların bir bilim kurgu romanıyla ne ilgisi var? Adrian Çaykovski'nin 2019 tarihli " *Yıkımın Çocukları"* kitabı için cevap oldukça fazla. Çaykovski'nin Adam Smith'i okuyup okumadığını bilmiyorum ve onun siyasi veya ekonomik inançları hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Hakkında bildiğim tek şey, kitaplarını sevmem.

Ancak kasıtlı olsun ya da olmasın, " *Yıkımın Çocukları"* Smith'in ilgi alanını büyük bir ayrıntıyla inceliyor ve insanların ilgi alanlarını genişlettiklerinde ne gibi iyiliklerin olabileceğini gösteriyor.

Yıkımın Çocukları , her biri farklı bir ana temaya sahip bir üçlemenin ikinci kitabıdır. Üç kitap da, insanlığın iki kez neredeyse yok olmasının ardından, binlerce yıl sonra, kısmen yaşanabilir hale getirilmiş çeşitli gezegenlerde geçmektedir. İlk kitap, 2015 tarihli *Zamanın Çocukları* , evrim temalıdır. Üçüncü kitap, 2022 tarihli *Hafızanın Çocukları* , gerçekliğin doğası hakkındadır. Ortadaki kitap *olan Yıkımın Çocukları* ise farklı bilinç ve empati biçimleri ile kaygı çemberi hakkındadır.

"Zamanın Çocukları" adlı ilk kitapta, uzaylı bir gezegene Dünya yaşamı yerleştirme girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması, amaçlanan maymunlar yerine gelişmiş bir örümcek ve karınca medeniyetinin ortaya çıkmasına yol açar (zeki bir komedi dokunuşuyla, atmosfere girerken bir fıçı dolusu maymun yanlışlıkla yanar). Bu türlerin tamamı, gezegenleri daha hızlı yaşanabilir hale getirmek için evrimi kat kat hızlandıran bir nanovirüs ile geliştirilmiştir.

Binlerce yıl boyunca, nanovirüsle güçlendirilmiş örümcekler kendi medeniyetlerini kurar ve uzay yolculuğu teknolojisi geliştirirler. Bu sıralarda, binlerce yıl önce ölmekte olan Dünya'dan kaçan bir gemideki insanlar gezegene ulaşır ve örümceklerle karşılaşır. Gergin bir savaşın ardından, iki tür müttefik olur ve ilgi alanlarını iki çok farklı duyarlı türü kapsayacak şekilde genişletirler.

İlk cilt evrim temalıyken, *Yıkımın Çocukları* psikoloji ve bilinç üzerine odaklanıyor. Farklı türlerin nasıl düşündüğünü, hissettiğini ve iletişim kurduğunu inceliyor. Bunu yapmak büyük bir empati gerektiriyor. Sanki Çaykovski, Adam Smith'in ilgi alanını olabildiğince genişletiyor ve bunun sonucunda neler olacağını görüyor.

İnsanların yanı sıra, orijinal terraformerlerden biri olan Dr. Avrana Kern'in yüklenmiş bilinci de var. Gemi gelmeden binlerce yıl önce ölmüş olsa da, hala yörüngede olan gemisinin bilgisayarında yapay zekâ olarak yaşamaya devam ediyor. Yapay zekâ Kern, orijinalinin komik derecede kibirli kişiliğini koruyor, ancak orijinalinin biraz kusurlu bir kopyası. Bunun belirsiz bir şekilde farkında ve bu konuda karmaşık duygular besliyor.

Çaykovski'nin nanovirüsle güçlendirilmiş örümceklerine Portiidler denir; her neslin dişi kahramanlarına Portia adı verilir. Gerçek örümcekler gibi, Portiidler de insan konuşmasını duyamazlar. Bunun yerine titreşim ve dokunma yoluyla iletişim kurarlar. Hem örümcekler hem de insanlar birbirlerini anlamak için her türlü çevirmen ve yöntem geliştirirler ve dostlukları samimi olsa da, bazı farklılıklar üstesinden gelemeyecekleri kadar büyüktür; bazı duygular ve deneyimler belirli türlere özgüdür ve iletişimi engeller.

Güzel bir ayrıntı da örümceklerin kendi cinsiyet eşitsizliğidir; erkekler ayrımcılığa uğrar ve aşağı olarak görülür, bu da kendi türümüzdeki sorunların tam tersidir. Bizim gibi örümcekler de son nesillerde ilerleme kaydetmiş, erkek örümcekler önemli bilimsel araştırma pozisyonlarına yükselmişlerdir, ancak iş yeri politikaları hassastır ve hâlâ ayrımcılık mevcuttur.

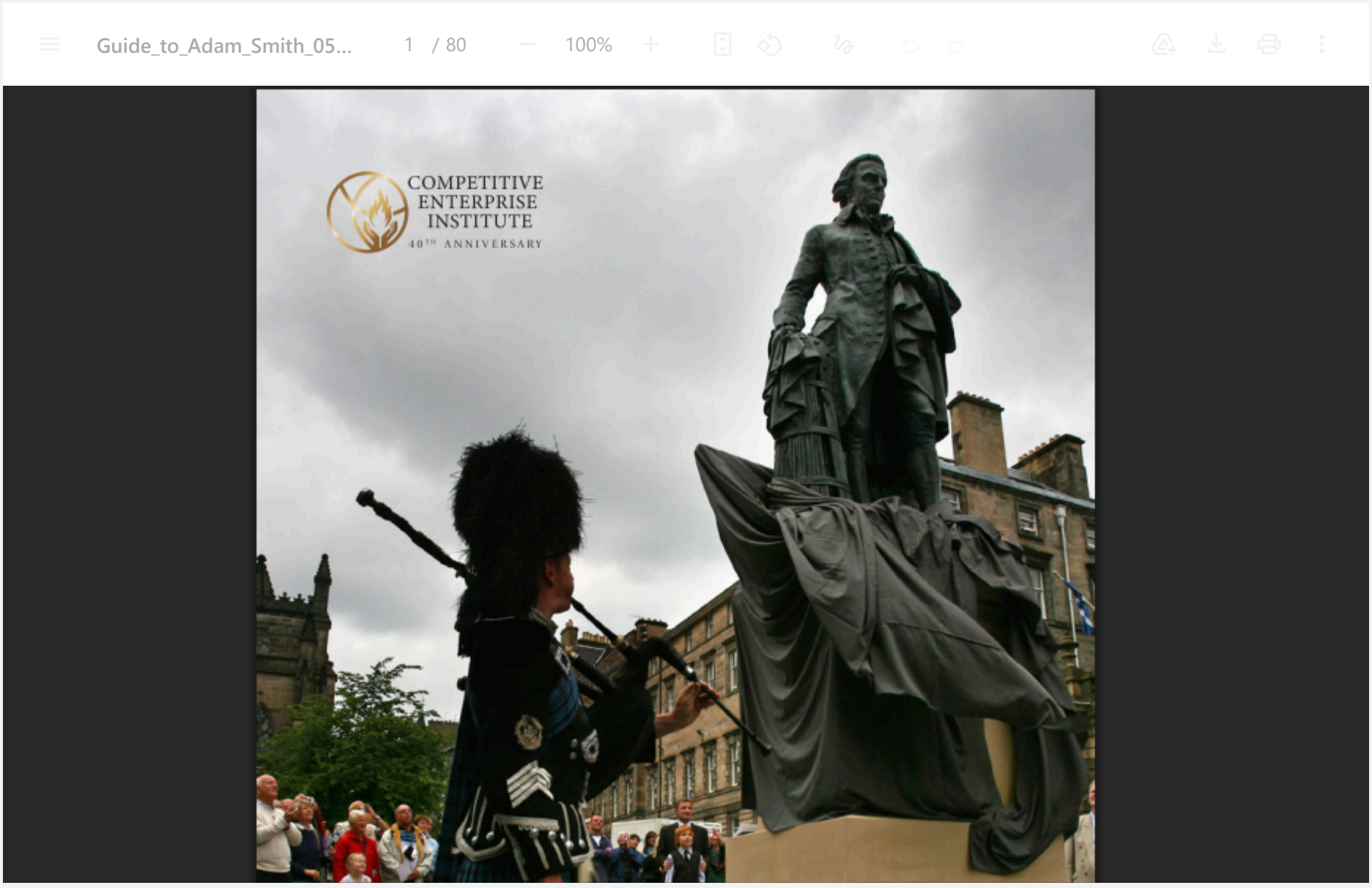
Yıkımın Çocukları'nın yıldızları , farklı bir yıldız sistemindeki bir gezegende başarısızlıkla sonuçlanan bir başka terraformasyonun ürünü olan nanovirüsle güçlendirilmiş ahtapotlardır. Çaykovski bunları gerçek ahtapotlar üzerine yaptığı araştırmalara dayandırmıştır (kısa bir kaynakça da eklemiştir). Nanovirüsle güçlendirilmiş ahtapotlar meraklı, dürtüsel, duygusal, hizipçi ve duyguları bir konunun farklı yönlerini araştırdıkça fikirlerini hızla değiştiren canlılardır. Uygarlıkları kendi su dolu uzay gemilerini inşa eder ve insan/Kern yapay zekası/Portiid örümcek ittifakıyla karşılaşır.

İnsanlar gibi konuşma veya örümcekler gibi titreşim kullanamayan ahtapotlar, bunun yerine renk değiştirerek iletişim kurarlar. Farklı duygular, gizleyemedikleri farklı renklerle istemsiz olarak ifade edilir ve bu da yalan söyleyememelerine neden olur. Duygularını neredeyse kelimenin tam anlamıyla üzerlerinde taşırlar ve gerçek zamanlı zihinsel değerlendirmeleri açıkça görülebilir. Bu durum, farklı türler birbirleriyle nasıl iletişim kuracaklarını, ne kadar beceriksizce olursa olsun, çözebilseler bile, ilk teması çok zor ve tamamen barışçıl olmayan bir hale getirir.

Hikayeye bir diğer önemli unsur da, uzun bir kolektif hafızaya sahip zeki bir sümük mantarı gibi, kolektif bilinç sahibi bir uzaylı yaşam formudur. Diğer organizmalarla etkileşime girme ve onların duygularını ve anılarını özümseme yeteneğine sahiptir. Dünya yaşamıyla ilk karşılaşmaları korkunç bir şekilde ters gider ve kitabın diğer büyük çatışmasının zeminini hazırlar. Bu tür, Çaykovski'nin Dünya'da bilinen hiçbir benzeri olmayan tamamen farklı bir bilinç biçimini keşfetmesine olanak tanır.

Hikaye, insan, yapay zeka, örümcek, ahtapot ve uzaylı kolektif bilinci gibi birbirinden çok farklı tüm bilinçleri bir araya getiriyor ve kimin kimin tarafında olduğunu anlamaya, iletişim engellerini aşmanın yollarını bulmaya, her iki tarafın ne istediğini ve nasıl düşündüğünü anlamaya ve bir tür barışçıl anlayışa varmaya çalışmalarını konu alıyor. Ne kadar başarılı oldukları, günümüzde Dünya üzerindeki çoğu insanın sahip olduğundan çok daha geniş bir ilgi alanını gerektiriyor.

Eğer Adam Smith modern bilim kurgunun hayranı olsaydı, muhtemelen bu kitap hakkında olumlu şeyler söylerdi. Kitap, Smith'in ilgi alanının nasıl işlediğine dair harika bir örnek teşkil ediyor ve barış ve ilerleme için bu alanın genişlemesinin ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Bu, bilim kurguda olduğu kadar gerçek hayatta da geçerlidir.

Adam Smith Rehberi 050124 İndirmek

Belgeler

Adam Smith Rehberi 050124

BLOG

Brian Doherty'yi Anıyoruz (1968–2026)

Yazan: **Richard Morrison** • *18/03/2026*

Gazeteci ve yazar Brian Doherty geçen hafta 57 yaşında hayatını kaybetti. Uzun yıllar Reason dergisine katkıda bulunan ve dünyayı konu alan yazılar kaleme alan Doherty...

ANISINA

Blog

2025'in En İyi Kitapları: Johan Norberg'in Zirvedeki İnsanlığı

Yazan: **Ryan Young** • *12/22/2025*

Johan Norberg'in son kitabı "Peak Human", altın çağların tarihini anlatıyor. Antik Yunanistan ve ardından Roma'dan yola çıkan Norberg, daha sonra...

İNSAN BAŞARI SAATİ

Blog

İnsanlığın ilerlemesi için bir Nobel ödülü

Yazan: **Ryan Young** • *10/15/2025*

Bu yılki ekonomi Nobel Ödülü, ekonominin en önemli iki sorusuna yanıt arayan üç öğrenciye verildi: Zengin ülkelerde yaşam standartları neden düşüyor...

İNSAN BAŞARI SAATİ

ÜRÜNLER

OLAYLAR

BLOG

BAĞIŞ YAPMAK

Özel Projeler

On Bin Emir

FTC'yi yakından takip edin.

Çocuklar İçin Çevrimiçi Güvenlik Araçları

Ağ Tarafsızlığı 101

1310 L Street NW, 7. Kat

Washington, DC 20005
Telefon: 202-331-1010

Bizi takip edin:

COMPETITIVE ENTERPRISE INSTITUTE

©2026 REKABETÇİ GİRİŞİM ENSTİTÜSÜ | GİZLİLİK POLİTİKASI